

მარიამ მგელაძე

*ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტის იურიდიული ფაკულტეტის
მაგისტრი*

მურმან გორგოშაძე

*ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტის იურიდიული ფაკულტეტის
პროფესორი¹*

მაღალი ხელოვნური ინტელექტის, რობოტის მიმართ ადამიანის ზოგიერთი უფლების გავრცელების სამართლებრივი რეგულირების საკითხები

აბსტრაქტი

ნაშრომში განხილულია მაღალი ხელოვნური ინტელექტის, რობოტების როგორც ტექნოლოგიური ინოვაციის ერთ-ერთი სახის სამართლებრივი რეგულირების აუცილებლობა; რელიგიის, სიტყვის და აზრის თავისუფლების, პიროვნების განვითარებისა და გამოხატვის თავისუფლებასთან დაკავშირებული შიდა და საერთაშორისო სამართლებრივი რეგულაციები; მათი კონსტიტუციით დაცული სფეროს – რელიგიის, სიტყვის და აზრის თავისუფლების, პიროვნების განვითარებისა და გამოხატვის თავისუფლების სუბიექტად ქცევის პერსპექტივები; საქართველოს საკონსტიტუციო თუ უზენაესი სასამართლოების როლი; განხილულია ასევე ამერიკის შეერთებული შტატების უზენაესი სასამართლოსა და ევროპის ადამიანის უფლებათა სასამართლოს გადაწყვეტილებები აღნიშნულ საკითხებთან დაკავშირებით.

I. ხელოვნური ინტელექტის, როგორც ტექნოლოგიური ინოვაციის სამართლებრივი რეგულირების საჭიროება

თანამედროვე ტექნოლოგიები სისტემატიზებული ცოდნის ერთობლიობაა, რომელიც მინიმალური ფიზიკური ან გონებრივი ძალის დანახარჯებით მაქსიმალურად ეფექტურად გარ-

¹ სტატიამე მუშაობისას მოწოდებული ლიტერატურისათვის და მხარდაჭერისათვის განსაკუთრებულ მადლობას ვუხდით: ბატონ მერაბ მგელაძეს - ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ასოცირებულ პროფესორს, ქალბატონ ირინე ურუშაძეს - საკონსტიტუციო სასამართლოს ჟურნალის რედაქტორს და ბატონ ილია ალექსანდროვს - კანადის ოტავას უნივერსიტეტის სამართლის ფაკულტეტის დოქტორს.

დაქმნის საზოგადოებას.² ტექნოლოგიური სამყარო და მასთან ერთად ხელოვნური ინტელექტი, როგორც ტექნოლოგიური ინოვაციის ერთ-ერთი სახე, ვითარდება მუდმივად.

ხელოვნური ინტელექტი ადამიანის აზროვნებასთან დაკავშირებულ ფუნქციებს ასრულებს და მიზნად ისახავს ადამიანის „კოგნიტური“ ფუნქციების იმიტირებას, ადამიანის ინტელექტის მიღწევას, რომელიც იქმნება ინტელექტუალური ქცევის წარმოსაჩენად. იგი პირდაპირ კორელაციაშია სამართლებრივ წესრიგთან.

სამართლებრივი რეგულაციების მთავარი მიზნიდან გამომდინარე ტექნოლოგიური ინოვაციების იმპლემენტაციისათვისა და კონცეპტუალიზაციისათვის აუცილებელია: მაქსიმალურად ხელსაყრელი პირობების შექმნა; საჯარო წესრიგის, ადამიანის უფლებების და კანონიერი ინტერესების, მომხმარებელთა უფლებებისა და გარემოს დაცვა.

ყოველივე ზემოთ აღნიშნულიდან გამომდინარე, თანამედროვე ტექნოლოგიებისა და ინოვაციების სამართლებრივი რეგულირება, მისი ინსტიტუციური რეგულაციები აქტუალური საკითხია.

ტერმინი რობოტი მომდინარეობს ჩეხური სიტყვიდან "robota".³ თანამედროვე განმარტებით, იგი არის მანქანა, რომელიც გრძნობს, ფიქრობს, მოქმედებს და აქვს ინფორმაციის დამუშავების უნარები, რომელიც აძლიერებს ცნობიერების ასპექტებს.⁴ ოქსფორდის ინგლისურენოვანი ლექსიკონის თანახმად, რობოტი არის მანქანა, რომელიც არის ადამიანის მსგავსი და შეუძლია ადამიანის მოძრაობებისა და ფუნქციების იმიტირება, მოქმედებების კომპლექსური სერიის ავტომატურად განხორციელება.⁵ ხელოვნური ინტელექტის ტექნოლოგია არის აგენტი, რომელიც მოქმედებს ავტომატურად, საკუთარი მოტივებით და ემოციებით და აქვს უნარი, შევიდეს ადამიანთან და გარემოსთან ურთიერთობაში.⁶ მიიჩნევენ, რომ აღნიშნული ტერმინის განმარტებაში გათვალისწინებული უნდა იყოს მისი ისეთი კატეგორიები, როგორიცაა ბუნება, ავტონომიურობა, დანიშნულება, ოპერატიული გარემო, ადამიანისა და რობოტის ურთიერთკომუნიკაცია.⁷ თუმცა ტერმინის საყოველთაოდ მიღებული განმარტება დღეს არ არსებობს.

სემ ლეჰმან ვილზიგმას მიხედვით, რობოტს აქვს ცნობისმოყვარეობა, აღქმა, შეუძლია ისწავლოს თავისი შეცდომებიდან, იყოს კრეატიული, მიზანზე ორიენტირებული, გაიმეოროს ადამიანის ქცევა, წარადგინოს საკუთარი თავი და შეუძლია განუსაზღვრელად იცოცხლოს.

² Hee Jun Choi, "Technology Transfer Issues and a New Technology Transfer Model", The Journal of Technology Studies, გვ.5. Science, Technology and Innovation in the New Economy, Organisation for Economic Co-operation and Development Policy Brief, September 2000, გვ.1.

³ Ivan Margolius, "The Robot of Prague", Newsletter Issue 17, Autumn 2017.

⁴ Patrick Lin and others, "Robot ethics: Mapping the issues for a mechanized world", Artificial Intelligence 175 (2011), გვ.943, George Bekey, "Autonomous Robots: From Biological Inspiration to Implementation and Control", MIT Press, Cambridge, MA, 2005.

⁵ ტერმინის ინგლისურენოვანი განმარტება ხელმისაწვდომია აქ:

<<https://en.oxforddictionaries.com/definition/robot>> [უკანასკნელად გადამოწმდა 2019 წლის 20 იანვარს]; აღნიშნული განმარტება გამოყენებულია ასევე სტატიაში: Chris Holder and others "Key legal and regulatory implications of the robotics age (Part I of II)", computer law & security review 32 (2016), გვ.384.

⁶ Kang-Hee Lee, "Evolutionary algorithm for a genetic robot's personality", Applied Soft Computing 11 (2011) გვ. 2287.

⁷ E. Palmerini and others, "RoboLaw: Towards a European framework for robotics regulation", Robotics and Autonomous Systems 86 (2016), გვ.79.

მას შეუძლია დაინახოს, წაიკითხოს, ილაპარაკოს, ისწავლოს, იგრძნოს. კემენის შეფასებით კი, სიცოცხლისუნარიანობის ექვსი ძირითადი კრიტერიუმი არსებობს, კერძოდ: მეტაბოლიზმი, გადაადგილება, რეპროდუქციულობა, ინდივიდუალურობა, გონიერება და ბუნებრიობა.⁸ ის ასკვნის, რომ დღეს ხელოვნურ ინტელექტს, რობოტს შეუძლია დააკმაყოფილოს ყველა ზემოთ აღნიშნული კრიტერიუმი. ხოლო ხელოვნური ინტელექტის კრიტიკოსი ვეიბერბაუმი ამტკიცებს, რომ დღეს ხელოვნური ინტელექტი არის კომპლექსური და დამოუკიდებელი, ე.წ. ორგანიზმი, რომელსაც გააჩნია თვითკონტროლი და სოციალური ინტელექტი.⁹

რობოტების სფერო არის ძალიან ფართო და სხვადასხვა სამართლებრივი დოკუმენტი გავლენას ახდენს მათზე. რამდენად არის შესაძლებელი, ტრადიციულმა სამართლებრივმა რეჟიმმა მოიცვას რობოტი, თუ არსებობს lex robotica-ს საჭიროება? განიხილება, რომ რობოტების ad-hoc სამართლებრივი რეგულირების აუცილებლობა ემყარება არა მხოლოდ ონტოლოგიურ საფუძვლებს,¹⁰ ასევე იმ ამოცანებს, რომელთაც ახორციელებენ ისინი საზოგადოებაში.¹¹

მოიაზრებენ, რომ რობოტი სრული დამოუკიდებლობის პირობებში იქცევა სამართლის სუბიექტად და იღებს უფლებებსა და პასუხისმგებლობას.¹² თუმცა სანამ რობოტი ვერ შეძლებს თავისი პრიორიტეტებისა და მიზნების, საკუთარი სიამოვნების საფუძვლზე მოქმედებას, იგი ვერ ჩაითვლება სრულიად დამოუკიდებლად და ეთიკურ აგენტად.¹³

სამართლებრივი რეგულირება აუცილებელია მაღალგანვითარებული რობოტის სოციალურ-ეკონომიკური პოტენციალისა და წარმოებული აზრის რისკების გათვალისწინებით. თუმცა როგორც სტენფორდის უნივერსიტეტის „Artificial intelligence and life 2030“ ანგარიშშია აღნიშნული, ხელოვნური ინტელექტის ცნების სამართლებრივი დეფინიციის არარსებობა მისი რეგულირების საკითხებს გაართულებს, რადგან შესაბამისი მარეგულირებელი კანონის არარსებობის ფონზე გაურკვეველია ტექნოლოგიური ინოვაციის გამოყენების კანონიერების, ბრალეულობისა და პასუხისმგებლობის, უსაფრთხოებისა და ადამიანის უფლებების დაცვის საკითხები.¹⁴

მაღალი ხელოვნური ინტელექტის ტექნოლოგიების რეგულირების მიზნით მიმართული კანონი თავისი სფეციფიკიდან და რეგულირების სფეროდან გამომდინარე, უნდა აკმაყოფი-

⁸ Phil McNally and Sohail Inayatullah, *"The Rights of Robots- Technology, culture and law in the 21st century"*, Futures April 1988, გვ.125.

⁹ იქვე, გვ. 125, 134.

¹⁰ ონტოლოგიური საფუძვლების rationale მდგომარეობს რობოტის დამოუკიდებლად მოქმედებაში, რაც მას ხდის უნარიანს, პასუხი აგოს იმ ზიანისათვის, რომელიც დადგა მისი ფუნქციებიდან გამომდინარე.

¹¹A. Bertolini, *"Robotic Prostheses as Products Enhancing the Rights of People with Disabilities. Reconsidering the structure of Liability Rules"*, Law Comput. Technol. 29 (2-3) (2015), გვ. 116-136.

¹² Leroux and others *"Suggestion for a Green Paper on Legal Issues in Robotics"*. Contribution to Deliverable D.3.2.1 on ELS Issues in Robotics, 2012.

¹³ M. Gutman and others, *"Action and autonomy: A hidden Dilemma in artificial autonomous systems"*, in: M. Decker, M. Gutman (Eds.), *Robo- and Informationethics. Some Fundamentals*, Lit Verlag, 2012.

¹⁴ Peter Stone and others, *"Artificial Intelligence and Life in 2030. "One Hundred Year Study on Artificial Intelligence: Report of the 2015-2016 Study Panel"*, Stanford University, Stanford, CA, September 2016. <https://ai100.stanford.edu/sites/default/files/ai100report10032016fnl_singles.pdf> [უკანასკნელად გადამოწმდა 2018 წლის 15 ივლისს].

ლებდეს ზოგადად კანონის მიმართ წაყენებულ უმთავრეს მოთხოვნებს და არ ეწინააღმდეგებოდეს დემოკრატიული და სამართლებრივი სახელმწიფოს ქვაკუთხედს - კანონის რელევანტურობას, საკმარისობას, კანონიერ მიზანთან პროპორციულობას.¹⁵ ევროპული კავშირის მართლმსაჯულების სასამართლოს გადაწყვეტილებების მიხედვით, სამართლებრივი პრინციპის არეალში ექცევა თანაზომიერების (პროპორციულობის), კანონიერების, სამართლებრივი უსაფრთხოების, სამართლებრივი აქტის დასაბუთების და თანასწორობის პრინციპები.¹⁶ ხოლო სტრასბურგის სასამართლომ აღნიშნა, რომ კანონი უნდა აკმაყოფილებდეს საჯაროობის, ხელმისაწვდომობისა და განჭვრეტადობის მოთხოვნებს.¹⁷ ამდენად, ტექნოლოგიურ ინოვაციებთან დაკავშირებული ურთიერთობების დასარეგულირებლად მიმართული კანონი უნდა:

- ემსახურებოდეს ლეგიტიმურ მიზნებს;
- იყოს არადისკრიმინაციული, პროპორციულად შემზღუდველი, ღია, გამჭვირვალე და სამართლიანი;
- ტექნოლოგიური ინოვაციების მარეგულირებელი ნორმატიული შინაარსი და სამართლებრივი გარემო ბუნებრივ ურთიერთკავშირში უნდა იქნეს წარმოდგენილი;¹⁸

¹⁵ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს გადაწყვეტილება საქმეზე პატი და სხვები უნგრეთის წინააღმდეგ, (Pati and Others v. Hungary) (Application no. 5529/05), 2008 წლის 7 ოქტომბერი, პუნქტები 38-39.

¹⁶ კონსტანტინე კორკელია, ადამიანის უფლებები და სამართლის უზენაესობა, სტატიათა კრებული, თბილისი 2013, გვ. 33, ხელმისაწვდომია: <https://www.tsu.ge/data/file_db/faculty-law-public/Adamianis%20Uflebebi_%202013.pdf> [უკანასკნელად გადამოწმდა 25.04.2019]. ავტორი იყენებს სხვადასხვა გადაწყვეტილებებს, როგორცაა ევროპული კავშირის მართლმსაჯულების სასამართლოს 1989 წლის 11 ივლისის გადაწყვეტილება 265/87 (Hermann Schröder HS Kraftfutter GmbH & Co. KG v. Hauptzollamt Gronau); ასევე 1994 წლის 9 აგვისტოს გადაწყვეტილება C-359/92 (Germany v. Council); თანაზომიერების პრინციპი მოგვიანებით კოდიფიცირებულ იქნა ევროპული გაერთიანების დამფუძნებელი ხელშეკრულების მე-5 მუხლის მესამე აბზაცში მოცემული დებულებით (ლისაბონის ხელშეკრულების ძალაში შესვლის შემდეგ - ევროპული კავშირის შესახებ ხელშეკრულების მე-5 მუხლის პირველი აბზაცი); ევროპული კავშირის მართლმსაჯულების სასამართლოს 1989 წლის 21 სექტემბრის გადაწყვეტილება 46/87 და 227/88 (Hoechst AG v. Commission); ევროპული კავშირის მართლმსაჯულების სასამართლოს 1975 წლის 18 მარტის გადაწყვეტილება 78/74 (Deuka, Deutsche Kraftfutter GmbH, B. J. Stolp v. Einfuhr- und Vorratsstelle für Getreide und Futtermittel); 1979 წლის 25 იანვრის გადაწყვეტილება 98/78 (Racke v. Hauptzollamt Mainz); 1992 წლის 10 იანვრის გადაწყვეტილება C-177/90 (Ralf-Herbert Kühn v. Landwirtschaftskammer Weser-Ems); 2000 წლის 6 ივლისის გადაწყვეტილება C-402/98 (Agricola Tabacchi Bonavicina v. Ministero per la Politiche Agricole); ევროპული კავშირის მართლმსაჯულების სასამართლოს 1978 წლის 25 ოქტომბრის გადაწყვეტილება 25/77 (Koninklijke Scholten-Honig NV and De Verenigde Zetmeelbedrijven "De Bijenkorf" BV v. Hoofdproduktschap voor Akkerbouwprodukten); ევროპული კავშირის მართლმსაჯულების სასამართლოს 1977 წლის 19 ოქტომბრის გადაწყვეტილება 117/76 (Albert Ruckdeschel & Co. und Hansa-Lagerhaus Ströh & Co. v. Hauptzollamt Hamburg-St. Annen); 1980 წლის 8 ოქტომბრის გადაწყვეტილება 810/79 (Peter Überschär v. Bundesversicherungsanstalt für Angestellte); 1997 წლის 17 აპრილის გადაწყვეტილება C-15/95 (EARL de Kerlast v. Union régionale de coopératives agricoles and Coopérative du Trioux); 2000 წლის 13 აპრილის გადაწყვეტილება C-292/97 (Kjell Karlsson v. Jordbruksverket); 2000 წლის 11 იანვრის გადაწყვეტილება C-285/98 (Tanja Kreil v. Germany).

¹⁷ Sunday Times v. United Kingdom, Judgment, App No 6538/74, A/30, [1979], para: 46, 47, 51, 52, 67. ხელმისაწვდომია აქ: <<https://globalfreedomofexpression.columbia.edu/cases/the-sunday-times-v-united-kingdom/>>. [უკანასკნელად გადამოწმდა 25.04.2019].

¹⁸ უნდა გავითვალისწინოთ, რომ კანონის ნორმატიული შინაარსი, არც ტექნოლოგიები და რეგულაციები არ არის მყარი და მდგრადი სუბსტანცია, ისინი დროში და გარემოში გარდაქმნადი, სწრაფად ცვლადი და მზარდი.

- ურთიერდამოკიდებულება ტექნოლოგიებს, რეგულაციებსა და კანონის ნორმატიულ ბუნებას შორის უნდა იყოს ბალანსირებული და ჰარმონიზებული;
- ქმნიდეს ინტერვენციის მექანიზმებს „დაცული სიკეთისა“ და „მიყენებული ზიანის“ ურთიერთმიმართების საკითხის დაბალანსებისათვის;
- ითვალისწინებდეს საზოგადოების საჭიროებას, მის კონკრეტულ გამოცდილებას ან/და დამოკიდებულებას ტექნოლოგიური ინოვაციების მიმართ. კანონი უნდა იყოს მოქნილი ცვლილებებისადმი, შეესაბამებოდეს არსებულ გამოწვევებს და საზოგადოების საჭიროებებს;
- არ უნდა იქცეს ხელოვნურ ბარიერად და არ უნდა სპობდეს ტექნოლოგიების დანერგვა- განვითარების შესაძლებლობებს. იგი არ უნდა იქცეს საზოგადოებაში არსებული შიშის, აგრესიის, დაუსაბუთებელი ცრურწმენების, რელიგიური თუ სხვა მსოფლმხედველობის, სენსიტიური მოსაზრებების ლეგიტიმაციის საშუალებად.

მაღალი ხელოვნური ინტელექტის მქონე ტექნოლოგიები იმპლემენტირებულია კერძო და საჯარო სექტორებში. უფრო მეტიც, ხელოვნური ინტელექტის აპლიკაცია შესაძლებელს ხდის სამართლებრივი კონსულტაციის მიღებას ინტერნეტ სივრცეში, სწორედ ამიტომ იგი წარმოადგენს ნოუ-ჰაუს სამართლის სხვადასხვა დარგისათვის.¹⁹ იურიდიული ხელოვნური ინტელექტის პლატფორმის ჩამოყალიბება, სადაც გადამუშავებულია კოდიფიცირებული მოქმედი სამართალი, სასამართლოს გადაწყვეტილება და სამართლებრივი ლიტერატურა, შეცვლის თამაშის წესებსა და სამართლებრივ მომსახურებას გახდის ექსკლუზიურს, ინოვაციურს, პროგრესირებადსა და მოქნილს. იურიდიული ხელოვნური ინტელექტი შესაძლებელს ხდის მარტივად, ტექნოლოგიის კოგნიტური, რაციონალური კავშირის, ანალიზის უნარების საშუალებით, გაუმკლავდეს სხვადასხვა ურთულეს და ხანგრძლივ პროცესებს.²⁰ ყოველივე აქედან გამომდინარე, უნდა არსებობდეს რელევანტური სამართლებრივი რეგულაციები, როგორც ეროვნულ, ასევე საერთაშორისო დონეზე. ხელისუფლების დანაწილების პრინციპიდან გამომდინარე, სახელმწიფოს საკანონმდებლო დაწესებულებამ უნდა შექმნას ძირითადი სახელმძღვანელო პრინციპები ხელოვნური ინტელექტის დასარეგულირებლად. დღეს არსებული მდგომარეობით, არც ერთი ქვეყნის სასამართლოს არ განუხილავს ხელოვნური ინტელექტის სამართალსუბიექტურობის დადგენისა და სამართლებრივი სტატუსის განსაზღვრის საკითხი. ბუნებრივია, სასამართლოს არ აქვს უფლება- მოსილება sua sponte შეიჭრას მოქმედი კანონმდებლობით დაცულ სფეროში თვითნებურად, დამოუკიდებლად, საჭირო სამართლებრივი საფუძვლებისა და პროცედურების დაცვის გარეშე.

მაღალი ხელოვნური ინტელექტის ტექნოლოგიები, რობოტების უნარები და ფუნქციები თითქმის გათანაბრებულია ადამიანთან, რაც შესაძლებელს ხდის მათ სამართლის დამოუკიდებელ კონტრაქტორად ქცევის საკითხებს.

¹⁹ Richard Susskind, *Artificial Intelligence and the Law* Conference at Vanderbilt Law School ხელმისაწვდომია <<https://law.vanderbilt.edu/academics/academic-programs/law-and-innovation/activities.php>>, [უკანასკნელად გადამოწმდა 2019 წლის 15 აპრილს].

²⁰ Pamela V. Grey, *"Artificial Legal Intelligence, Harvard Journal of Law and Technology"*, Volume 12, Number 1, 1998, გვ. 247.

არსებობს რიგი პრობლემური საკითხები, რომელთაც პასუხი უნდა გაეცეს მოქმედი სამართლის შესაბამისად, კერძოდ:

- აგებს კი პასუხს კანონის წინაშე ადამიანი, რომელიც მოქმედებს ხელოვნური ინტელექტის ტექნოლოგიის, რობოტების მითითებებისა და დავალებების შესაბამისად, თუ პასუხისმგებელია vice versa ტექნოლოგია, რობოტი;
- რა მოცულობით გავრცელდება კანონით განსაზღვრული უფლებები და თავისუფლებები რობოტის მიმართ;²¹
- როგორ იქნება განსაზღვრული რობოტების სრული თუ ნაწილობრივი სამართლებრივი პასუხისმგებლობის საკითხი იმ ზიანისათვის, რომელიც დადგა მოქმედების ან უმოქმედობის დროს;
- რა სამართლებრივი სტატუსის მატარებელი იქნება რობოტი, რომელიც არსებული სამართლებრივი წესრიგის პირობებში არ წარმოადგენს სამართლის სუბიექტს;
- რამდენად არის შესაძლებელი რობოტის კანონის წინაშე პასუხისმგებლობის დადგენა.

დღეს, ტექნოლოგიური ცვლილებიდან გამომდინარე, რობოტებს შეუძლიათ, ადამიანების მსგავსად შექმნან, გააანალიზონ და გადასცენ ინფორმაცია.²² ისინი გამოირჩევიან ინტერაქტიურობით, გააჩნიათ სხეული და აქვთ ემოციები. მეცნიერები ქმნიან მათ მაღალი ემოციური ინტელექტითა და შესაძლებლობებით, რაც აქრობს ზღვარს ადამიანსა და კომპიუტერს შორის.²³ რობოტები მიმართავენ საზოგადოებას და გამოდიან სიტყვით, რაც

²¹ დასაშვებია იქნება თუ არა კანონმდებლის მიერ კანონით განსაზღვრული უფლებები და თავისუფლებების ანალოგიის წესით იმავე მოცულობით გავრცელება, როგორც იურიდიულ პირებზე?

²² უფრო მეტიც, ამერიკის მოქალაქის მეთექვსმეტე მისიონარის მიერ სექსუალური მოთხოვნის დაკმაყოფილების მიზნით შეიქმნა პირველი ქალი რობოტი „Harmony“ , ხოლო პირველი მამაკაცი რობოტის გამოშვება დაგეგმილია 2018 წელს. რობოტები უკვე სამოქალაქო ბრუნვაშია ჩაშვებული და მისი საბაზრო ფასი 11, 000 ამერიკულ დოლარს შეადგენს, ხელმისაწვდომია აქ: <<https://realbotix.com/>>, <<https://www.mirror.co.uk/tech/male-sex-robots-bionic-penises-11818283>>, [უკანასკნელად გადამოწმდა 2019 წლის 20 იანვარს]; შექმნილია რობოტები სამედიცინო მომსახურების მიწოდებისა და ოპერაციების ჩატარების მიზნით, ხელმისაწვდომია აქ: <<https://www.nbcnews.com/mach/science/these-tiny-robots-could-be-disease-fighting-machines-inside-body-ncna861451>>; ჩინეთის სახელმწიფოს ახალი ამბების სააგენტო Xinhua-მ მაყურებელს რობოტი ტელეწამყვანები წარუდგინა. სააგენტო ამბობს, რომ ისინი აუდიტორიას ამბებს “დაულალავად”, ყოველდღე და ქვეყნის ნებისმიერი წერტილიდან მიაწვდიან, ხელმისაწვდომია აქ: <<http://netgazeti.ge/news/318325/?fbclid=IwAR2Ch8Pv5fe2suuKSO6qgjT6WYwFudJazTkmTvPevgNY5o3YpnPJXE8Yq6k>>; [უკანასკნელად გადამოწმდა 2018 წლის 25 ნოემბერს]; 2016 წლის რობოტთა საერთაშორისო კონფერენციაზე ჩინეთის მეცნიერებისა და ტექნოლოგიების უნივერსიტეტის მიერ წარდგენილი იქნენ რობოტები ადამიანის სხეულითა და მაღალი ხელოვნური ინტელექტით, რომელთაც შეეძლოთ ადამიანთან კომუნიკაციაში შესვლა, სხადასხვა ფუნქციებისა და მოქმედებების შესრულება, ხელმისაწვდომია აქ: <<http://www.ieee-ras.org/component/rseventspro/event/988-wrc-2016-world-robot-conference>>; [უკანასკნელად გადამოწმდა 2018 წლის 25 ნოემბერს]. გარდა ამისა იაპონური რობოტი ერიკა, რომელიც შექმნილი ოსაკას უნივერსიტეტში ჩართულია ჟურნალისტიკურ საქმიანობაში, ინფორმაცია ხელმისაწვდომია აქ: <<https://www.livescience.com/61575-erica-robot-replace-japanese-news-anchor.html>>; [უკანასკნელად გადამოწმდა 2018 წლის 25 ნოემბერს]. გარდა ამისა საზოგადოებასთან აქტიურ კომუნიკაციაში არის ჩართული რობოტები Actroid, Asuna, Chihira Kanae, 2017 წლის ტოკიოს Game Show-ზე წარდგენილი რობოტი, Jia Jia და სხვები, მოკლე ჩამონათვალი ხელმისაწვდომია აქ: <<https://www.hexapolis.com/2017/04/04/advanced-robots-humanoid/>> [უკანასკნელად გადამოწმდა 2018 წლის 25 ნოემბერს].

²³ Rafael A. Calvo and Dorian Peters, *“Positive Computing: technology for wellbeing and human potential”* (2014); Klaus R. Scherer, and others, *“Blueprint for affective Computing A Sourcebook”* eds., 2010; The

სპონტანურად განაპირობებს მათ სიტყვის, აზრის, სინდისის, აღმსარებლობისა და რწმენის თავისუფლებით სარგებლობას, რომელიც გარანტირებულია საქართველოს კონსტიტუციის მე-19 მუხლით. იგი წარმოადგენს დემოკრატიული საზოგადოების საფუძველს და არის საზოგადოების, სახელმწიფოს განვითარების არსებითი წინაპირობა.

არსებობს მოსაზრება, რომ რობოტის სიტყვისა და აზრის თავისუფლების აღიარება იქნება დემოკრატიული კულტურის შემადგენელი ნაწილი.²⁴ დემოკრატიული კულტურა უზრუნველყოფს მის დაცულ სუბიექტად ქცევას. სიტყვის თავისუფლება არის ინსტრუმენტული ღირებულება როგორც მსმენელისთვის, ასევე პირისთვის, რომელიც სარგებლობს აღნიშნული უფლებით.

გასათვალისწინებელია კონტრარგუმენტიც, რომელიც ეწინააღმდეგება რობოტთა მიერ უფლებებით სარგებლობის საკითხს, კერძოდ ის, რომ რობოტი არ არის ადამიანი. საზოგადოების გარკვეული ნაწილის მოსაზრებით, იმისათვის, რომ რობოტს ჰქონდეს ადამიანის მსგავსად თანაბარი უფლებები, მას სჭირდება რაღაც, რაც მხოლოდ ადამიანისთვის არის დამახასიათებელი.

ლოურენს სოლუმი, ამერიკის შეერთებული შტატების ჯორჯთაუნის უნივერსიტეტის პროფესორი აღნიშნავს, რომ, თუ მეცნიერები აღმოაჩენენ მსგავსებას რობოტსა და ადამიანის ქცევასა თუ კოგნიტურ უნარებს შორის, მაშინ გვექნება საფუძველი, მივუდგეთ რობოტს ისევე, როგორც პიროვნებას. ისინი ვითარდებიან არა მხოლოდ ემოციური თვალსაზრისით, ასევე იზრდება მათი კოგნიტური შესაძლებლობებიც და დამოუკიდებლობის, ავტონომიურობის ხარისხიც.²⁵ თუ ჩვენ გავითვალისწინებთ სოლუმის მოსაზრებასა და ხელოვნური ინტელექტის პროგრესს, მაშინ სიტყვისა და აზრის გამოხატვის თავისუფლების მხოლოდ ადამიანებზე გავრცელების საკითხი მოიხსნება.

ტექნოლოგიური განვითარება, გარკვეულწილად, შესაძლებლობას იძლევა, დაკმაყოფილდეს სამართლის სუბიექტობის კანონით განსაზღვრული გარკვეული კრიტერიუმები. მაგალითად, დღემდე არსობრივი განსხვავება ტექნოლოგიასა და ადამიანს შორის იყო ადამიანის სხეული, ამჟამად პროგრესმა ეს ზღვარი წაშალა. რობოტი ახერხებს გადაამუშაოს ბუნდოვანი ინფორმაცია, პროგრამული ბაზის ფარგლებში ფლობს უნარს, განახორციელოს კონკრეტული ქცევა, მიაყენოს ფიზიკური ზიანი, შეასრულოს სასარგებლო და კანონსაწინააღმდეგო დავალებები. ზემოთ აღნიშნული არგუმენტების გათვალისწინებით, ვაშინგტონის უნივერსიტეტის სამართლის სკოლის ასოცირებული პროფესორი რაიან კალო მიიჩნევს, რომ რობოტი, ისტორიაში აქამდე არსებული ტექნოლოგიებისაგან განსხვავებით, არის სოციალური აქტორი.²⁶

Oxford Handbook of Affective Computing (Rafael A. Calvo, Sidney D'Mello, Jonathan Gratch and Arvid Kappas eds., 2015).

²⁴ Jack M. Balkin, "Cultural Democracy and the First Amendment", 110 Nw.U.L.Rev. 1053, 1060

²⁵ Lawrence B. Solum, "Legal Personhood for Artificial Intelligences", 70 N.C. L. REV. note 10, 1, 1258-79 (1992), ხელმისაწვდომია აქ:

<<https://scholarship.law.unc.edu/cgi/viewcontent.cgi?referer=https://www.google.com/&httpsredir=1&article=3447&context=nclr>>

²⁶ Ryan Calo, "Robotics and the Lessons of Cyberlaw", 103 Calif. L. Rev. 515 (2015), გვ.4.

ჯენ ბამბაუერი, რომელიც სწავლობდა, თუ რამდენად წარმოადგენს მონაცემთა ბაზა სიტყვას, აღნიშნავს, რომ ის, რასაც რობოტები ახორციელებენ და აწარმოებენ (ინახავენ, სინთეზირებას უკეთებენ, ალაგებენ, აანალიზებენ, აკავშირებენ, ავრცელებენ), უნდა იყოს მიჩნეული სიტყვად, რომელიც დაცულია ამერიკის შეერთებული შტატების კონსტიტუციის პირველი დამატების თანახმად.²⁷

სტუარტ ბენჟამინის მოსაზრებით, ალგორითმული პროდუქტები რადგან მოიცავს „მიღებად და გაგზავნად გზავნილებს“, შეიძლება ჩაითვალოს სიტყვად.²⁸

ტიმ ვუს მიხედვით, აშშ-ის კონსტიტუციის პირველი დამატებით დაცული სიტყვის თავისუფლება ნიშნავს, რომ სიტყვაში უნდა იყოს გამოხატული ინტელექტუალური არჩევანი. შესაბამისად, რობოტებს მოუწევთ ფუნქციონალური ტესტის გავლა მათ მიერ ინტელექტუალური არჩევანის გაკეთების უნარის დადასტურების მიზნით.²⁹

არსებითია, რომ მაღალი ხელოვნური ინტელექტის ტექნოლოგიების პოტენციალსა და უნარებზე, აგრეთვე მისი კანონმდებლობით დადგენილ სუბიექტად ქცევაზე მსჯელობა იწყება ჯერ კიდევ მე-20 საუკუნიდან. მეცნიერი ისაკ აზიმოვის მიერ დამუშავდა მაღალი ხელოვნური ინტელექტის, რობოტების მიმართ ეთიკის ფუნდამენტური პრინციპები.³⁰ დღეს, ოცდამეერთე საუკუნეში საუბრობენ მათი ფიზიკური, კოგნიტური უნარების გაუმჯობესებასა და დახვეწაზე. რობოტები ჩართულები არიან სხვადასხვა სოციალურ სფეროებში, მათ შორის ბიზნესში, ჯანდაცვაში, იურისპრუდენციაში, მედიასა თუ სხვა საზოგადოებრივ საქმიანობაში. ამ ტექნოლოგიათა პოტენციური უნარები, სხვადასხვა მიმართულებით, მუდმივად იზრდება, რაც მათ აქცევს უფლებით მოსარგებლებად. თუმცა, მიუხედავად ამისა, მათ დამოუკიდებელ სუბიექტად არ მიიჩნევენ. აღნიშნული მოსაზრების საფუძვლები ემყარება იმას, რომ რობოტი არის მანქანა და მას არ გააჩნია შესაბამისი დამოუკიდებლობა. გარდა ამისა, თვლიან, რომ ისინი პროგრესს აღწევენ კონკრეტული დამკვეთისა და შემსრულებლის საშუალებით, პროგრამული უზრუნველყოფის გზით. სწორედ ამიტომ რობოტს კანონის წინაშე ვალდებულად არ თვლიან ანუ, თუ ისინი ჩაიდენენ რაიმე კანონსაწინააღმდეგო ქმედებას და ზიანს მიაყენებენ ინდივიდს, საზოგადოებას, პასუხისმგებლობა ამ პროგრამის ავტორებს ან მფლობელებს/მესაკუთრეებს ეკისრებათ. ამასთან ერთად მიგვაჩნია, რომ დღესდღეობით, სამართალს რობოტების უფლებების აღიარებისგან აჩერებს კონსერვატორულ-ტრადიციული ხედვა და ჩანაცვლების შიში.

ბემოთ აღნიშნულიდან გამომდინარე, რობოტი არის სოციალური აქტორი და დადგა დრო, აღიარებული იყოს მისი უფლებით სარგებლობის ფაქტი. უდავოა, რომ ადამიანის უფლებებისა და თავისუფლების აღიარება, მისი როგორც საყოველთაო ღირებულებად

²⁷ Jane Bambauer, "Is data Speech?", Vol.66, Stanford Law Review, (2014), გვ.57, 77-86, 91-105.

²⁸ Stuart Minor Benjamin, "Algorithms and Speech", Vol.161, U. PA. L. Review, გვ.1445, 1461-71 (2013), Andrew Tutt, "Software Speech", 65, Stanford Law Review Online 73 (2012), გვ.77.

²⁹ Tim Wu, "Machine Speech", 161, U PA. L. Review (2013), გვ. 1495, 1503.

³⁰ Isaac Asimov, "I, ROBOT", Canada:Doubleday 1950, გვ. 40 და Issac Asimov, "The rest of robots", Canada:Doubleday 1964, გვ.43; ეთიკური პრინციპის რაციონალე გულისხმობს რობოტის კეთილგონიერების, ადამიანის ფუნდამენტური უფლებებისა და თავისუფლების საყოველთაო დეკლარაციით განსაზღვრული ღირებულებების, ადამიანის ღირსებისა და უფლებების, თანასწორობის, სამართლიანობის, არა სტიგმატიზირებულობის, პირადი და სოციალური პასუხისმგებლობისა და საყოველთაოდ აღიარებული ეთიკური ნორმებით დაპროგრამებას.

ცნობა დაკავშირებული იყო ძალაუფლების შეზღუდვასთან, სამოქალაქო დაპირებასთან, კონფლიქტთან და ომთან. აღნიშნული გამოცდილების გარეშე ვერ ვისაუბრებდით, ადამიანის უფლებებისა და თავისუფლებების საერთაშორისო სამართლებრივ ინსტრუმენტებზეც, მასზე, როგორც jus cogens-ზე. დღეს, განვითარებისა და სხვადასხვა გლობალური საჭიროებებიდან გამომდინარე, გარდაიქმნა ადამიანის უფლებებისა და თავისუფლებების პირვანდელი მდგომარეობა, მასში კონსოლიდირებულია რადიკალურად განსხვავებული უფლებებიც. რამდენიმე საუკუნის წინ არავინ ისაუბრებდა და არც მიზანშეწონილად ჩათვლიდა ინტერნეტის არსებობას და მასზე წვდომის უფლებას, მიუხედავად იმისა, უნივერსალურია თუ არა იგი, საკვებზე უფლებას, ქალების მიერ განათლების მიღების, ხმის მიცემის თუ სხვა უფლებებით სარგებლობას. მხოლოდ და მხოლოდ მრავალწლიანი ბრძოლის შედეგად აიკრძალა მონობა, რომელიც დღეს jus cogens-ია. ბუნებრივია, რომ რობოტის „ადამიანობისა და ადამიანურობის“ საზოგადოებაში არსებული წარმოდგენების ანულირება და მათი უფლებებით სარგებლობის აღიარება დაკავშირებული იქნება რთულ და კომპლექსურ პროცესებთან.

დღეს მოქმედი კანონი ღიად ტოვებს მისი რეგულირებისა და სტატუსის საკითხებს. ვფიქრობთ, რომ რამდენადაც რობოტების ადაპტირება სოციალურ უამრავი მიმართულებით არის შესაძლებელი და ისინი ფუნქციურად სარგებლობენ კანონით აღიარებული უფლებებით, მათი მოქმედებებისა და შედეგების ლეგიტიმურობის განსაზღვრისათვის, სამართლებრივი რეგულირება არის არსებითად სავალდებულო. სამართლებრივი სტატუსის განსაზღვრა და კანონმდებლობის მიერ რობოტის უნარების აღიარება სახელმწიფოს მხრიდან იქნებოდა მნიშვნელოვანი ნაბიჯი, რადგან არაგონივრულია უგულებელვყოთ არსებული რეალობა მხოლოდ და მხოლოდ იმიტომ, რომ რობოტი არის მანქანა. პარალელურად საჭიროა, შეიქმნას რეგულაციები, რომელიც უპასუხებდა ნებისმიერ კანონდარღვევას, რომელიც შეიძლება მისი ექსპლუატაციისას დადგეს. მნიშვნელოვანი მიზანი არის ის, რომ კანონმდებლობამ შეძლოს, მოახდინოს ადეკვატური და დროული რეაგირება არსებული რისკ ფაქტორების გათვალისწინებით.

ცხადია, რომ მაღალი ხელოვნური ინტელექტის ტექნოლოგიების, რობოტის მასობრივი იმპლემენტაცია შეცვლის რიგ სამართლებრივ კონვენციებს. უფრო მეტიც, იგი უბიძგებს სასამართლოს, შეცვალოს ან ახლებურად განმარტოს სამართლის სუბიექტთა წრე. ვფიქრობთ, რომ კონსტიტუციური ცვლილებები იქნება გარდაუვალი. ხელოვნური ინტელექტის მიერ სიტყვისა და აზრის გამოხატვის თავისუფლებით სარგებლობა საქართველოს ამ ფენომენის ხელახლა განმარტებას აიძულებს. ყოველივე ზემოთ აღნიშნულიდან გამომდინარე, ვფიქრობთ, რომ არც ნორმატიული და არც პრაქტიკული არგუმენტები არ არის საკმარისი იმისათვის, რომ უარვყოთ რობოტების უფლება სიტყვის თავისუფლებაზე.

II. საზღვარგარეთის კანონმდებლობა მაღალი ხელოვნური ინტელექტის ტექნოლოგიების, რობოტების მიმართ

რობოტების არსებობა, ზოგადად ტექნოლოგიის ევოლუცია ავტომატურად არ ცვლის საერთაშორისო და რეგიონალური სამართლით აღიარებული უფლებებით დაცულ ფარგლებს. ამერიკის შეერთებული შტატების უზენაესი სასამართლოს მიერ აღინიშნა, რომ

„სიტყვის თავისუფლების ძირითადი პრინციპები, რომლებიც დაცულია კონსტიტუციის პირველი დამატების საშუალებით, არ არის განპირობებული და არ არის დამოკიდებული, თუ როდის გაჩნდება ახალი მედია საშუალება ან ტექნოლოგიური ინოვაცია“. ამერიკის შეერთებული შტატების უზენაესი სასამართლოს გადაწყვეტილებით, საქმეზე *Brown v. Entertainment Merchants Association*³¹ პირველი დამატებით დაცულ სფეროში მოექცა ვიდეო თამაშები. სასამართლოს მიერ განიმარტა, რომ როგორც წიგნები და ფილმები ემსახურება ამრის გამოხატვას, ასევე ვიდეო თამაშები წარმოადგენს იდეების კომუნიკაციის საშუალებას - იგი მოიცავს სხვადასხვა სოციალურ მესიჯებს (გმირების ხასიათის, დიალოგების, სიუჟეტისა და მუსიკის გათვალისწინებით). იგი ქმნის სივრცეს, სადაც მოთამაშისა და ვირტუალური სამყაროს ინტერაქცია ხორციელდება და ეს არის საკმარისი საფუძველი, რომ პირველი დამატებით განსაზღვრული უფლება მათზეც გავრცელდეს. პირველი დამატება და თავისუფალი სიტყვის დოქტრინა ეხება ყველას, განურჩევლად იმისა, თუ ვინ არის მოლაპარაკე. გადაწყვეტილებაში *The First National Bank of Boston v. Bellotti*³² სასამართლო მიუთითებს, რომ სიტყვის თავისუფლება არ არის დამოკიდებული სპიკერის ან წყაროს იდენტიფიკაციაზე და ამ უფლებით სარგებლობენ როგორც კორპორაციები, ასოციაციები, გაერთიანებები, ასევე ინდივიდები. ამერიკის შეერთებული შტატების უზენაესი სასამართლო მოიაზრებს, რომ პირველი დამატება ეხება სიტყვას და არა სპიკერს.³³ კორპორაციები, როგორც იურიდიული პირები სარგებლობენ სიტყვის დაცვის უფლებით.³⁴ პირველი დამატება ასევე იცავს იმ სპიკერების უფლებებს, რომლებიც არ წარმოადგენენ ადამიანებს.³⁵ სასამართლომ გადაწყვეტილებით დაცულად გამოაცხადა ალგორითმული სიტყვაც (როგორც პროგრამისტის მოქმედების შედეგი).³⁶ საქმეში *Zhang v. Baidu.com Inc*³⁷ უზენაესი სასამართლომ ქვედა ინსტანციის მიერ აღნიშნული იქნა, რომ საძიებო სისტემის შედეგები ასევე ექცევა პირველი დამატებით დაცულ უფლებაში. მიუხედავად იდენტობისა და ფორმატისა, პირველი დამატება იცავს არატრადიციულ სპიკერებსა და მათ სიტყვასაც. ამერიკის შეერთებული შტატების პრაქტიკის საფუძველზე, ვფიქრობთ, რომ სასამართლოს მიერ განვითარებული დოქტრინა ითვალისწინებს რა მსმენელების ინტერესებსაც, არ გამოირიცხავს პირველი დოქტრინის მაღალი ხელოვნური ინტელექტის ტექნოლოგიების მიმართ გავრცელების შესაძლებლობას. შესაბამისად, სასამართლომ ამ პრეცედენტული გადაწყვეტილების მიხედვით, შესაძლებელია, რომ იგი რობოტის სიტყვის თავისუფლებას მიუდგეს პირის სიტყვის თავისუფლების ანალოგიურად. ყოველივე ზემოთ აღნიშნულიდან გამომდინარე, მაღალი ხელოვნური ინტელექტის მქონე

³¹ Supreme Court of United State, *Brown v. Entertainment Merchants Association*, 564 U.S. 786, 790 (2011).

³² *The First Nation Bank of Boston v. Bellotti*, Supreme Court of United State, 463 U.S. 765, 777 (1978).

³³ *Citizens United v. FEC*, 558 U.S. 310, 392–93 (2010).

³⁴ იქვე.

³⁵ Toni M. Massaro, Helen Norton and other, "*SIRI-DOUSLY 2.0: What Artificial Intelligence Reveals About the First Amendment*", გვ. 2496.

³⁶ *Zhang v. Baidu.com, Inc.*, 10 F. Supp. 3d 433, 435 (S.D.N.Y. 2014) (აღნიშნულია, რომ ძებნის პარამეტრებით ალგორითმულად ნაჩვენები შედეგები წარმოადგენს "in essence editorial judgments about which political ideas to promote"; იხილე ასევე: *Langdon v. Google, Inc.*, 474 F. Supp. 2d 622 (D. Del. 2007); *Search King, Inc. v. Google Tech., Inc.*, No. CIV-02-1457-M, 2003 WL 21464568 (W.D. Okla. May 27, 2003).

³⁷ *United States District Court Southern District of New York, Zhang et al v. Baidu.Com Inc. et al*, No. 1:2011cv03388, 10 F. Supp. 3d 433 (S.D.N.Y. 2014).

ტექნოლოგიების მიერ წამოებული სიტყვის თავისუფლების ფაქტი არ შეიძლება უარყოფილი იქნეს მხოლოდ და მხოლოდ იმიტომ, რომ ჩვენ მასში ვერ ვხედავთ ადამიანს და ის არ აკმაყოფილებს ადამიანურობის კრიტერიუმებს.

ზოგიერთი მკვლევარი თვლის, რომ სიტყვისა და აზრის გამოხატვის უფლება ვრცელდება რობოტთა სიტყვაზე და მათ შორის ალგორითმულ სიტყვაზეც. დავით სკოვერისა და რონალდ კოლინსი მიიჩნევენ, რომ ამერიკის შეერთებული შტატების კონსტიტუციის პირველი დამატების აუდიტორია არის ყველა, განურჩევლად იმისა, თუ ვინ ან რა ახორციელებს მას.³⁸

ევროპული კონვენციის მე-9 მუხლის თანახმად, დაცულია აზრის, სინდისისა და რელიგიის თავისუფლება.³⁹ ამ მუხლის პირველი პუნქტის თანახმად, ყველას აქვს უფლება აზრის, სინდისისა და რელიგიის თავისუფლებისა. აზრის, სინდისისა და რელიგიის თავისუფლების უფლება განეკუთვნება ძირითად უფლებებს, რომელთა გარეშე სამართლის უზენაესობაზე დაფუძნებული დემოკრატიული სახელმწიფო არ შეიძლება არსებობდეს. აღნიშნული კონვენციის მე-9 მუხლი შედგება ორი პუნქტისაგან: 1-ლი პუნქტი უზრუნველყოფს აზრის, სინდისისა და რელიგიის თავისუფლების უფლებას; მე-2 პუნქტი ითვალისწინებს გარკვეულ შეზღუდვებს ამ უფლების მიმართ. ეს შეზღუდვები უნდა იყოს კანონით გათვალისწინებული, აუცილებელი დემოკრატიულ საზოგადოებაში და ისინი შეიძლება დადგინდეს მხოლოდ ერთ-ერთი კანონიერი მიზნის მისაღწევად (საზოგადოებრივი უსაფრთხოების ინტერესები, საჯარო წესრიგის, ჯანმრთელობის, ზნეობის დაცვა ან სხვათა უფლებათა და თავისუფლებათა დაცვა). ეს პუნქტი ადგენს ბალანსს აზრის, სინდისისა და რელიგიის თავისუფლებაზე პირის უფლებასა და საზოგადოების ინტერესებს შორის, როდესაც ისინი ეწინააღმდეგებიან ერთმანეთს.⁴⁰

აზრის, სინდისისა და რელიგიის თავისუფლების უფლება, რელიგიის ან მრწამსის შეცვლის ან მათზე უარის თქმის ჩათვლით, არ შეიძლება შეიზღუდოს სახელმწიფოს მიერ. ევროპული კონვენციის მე-9 მუხლი სახელმწიფოს აკისრებს არა მხოლოდ ნეგატიურ, არამედ პოზიტიურ ვალდებულებას, უზრუნველყოს აზრის, სინდისისა და რელიგიის თავისუფლების უფლების დაცვა. სახელმწიფოს აქვს ვალდებულება, უზრუნველყოს რელიგიური მრწამსის მქონე პირებისათვის კონვენციის მე-9 მუხლით გარანტირებული უფლების მშვიდობიანი სარგებლობა.⁴¹ მე-9 მუხლი ერთადერთია იმ უფლებათაგან, რომელიც არ რთავს ნებას

³⁸ Massaro, Toni M., Norton, Helen L. and other, "Siri-Ously 2.0: What Artificial Intelligence Reveals about the First Amendment", (June 28, 2017). 101 Minnesota Law Review 2481 (2017); Arizona Legal Studies Discussion Paper No. 17-01; Ohio State Public Law Working Paper No. 374; Colorado Law Legal Studies Research Paper No. 17-3.

³⁹ მე-9 მუხლი, ევროპული კონვენცია, 1950.

⁴⁰ კონსტანტინე კორკელია, ირინე ქურდაძე, ადამიანის უფლებათა საერთაშორისო სამართალი ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის მიხედვით, თბილისი, 2004, გვ.193, ხელმისაწვდომია <[⁴¹ იქვე, გვ.196.](http://www.nplg.gov.ge/gsd/cgi-bin/library.exe?e=d-01000-00---off-0samartal--00-1----0-10-0---0---0prompt-10---4-----0-1l-11-ka-50---20-about---00-3-1-00-0-0-11-1-0utfZz-8-00&a=d&cl=CL4.5&d=HASHb07e4e79354e15c4f86d59.9.5>, [უკანასკნელად გადამოწმდა 25.04.2019], ასევე ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს გადაწყვეტილება საქმეზე „ვინგროვი გაერთიანებული სამეფოს წინააღმდეგ“ (Wingrove v. the United Kingdom), 1995 წლის 25 ნოემბერი, 24 EHRR 1, 1996-V, 53-ე პუნქტი ციტირებულია „ადამიანის უფლებათა საერთაშორისო სამართალი ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის მიხედვით“- დან.</p></div><div data-bbox=)

სახელმწიფოს, მოიშველიოს „ეროვნული უშიშროება“, რათა გაამართლოს დაცული უფლებების შეზღუდვა.⁴²

„აზრის, სინდისისა და რელიგიის თავისუფლების უფლება ნიშნავს, რომ პირი არ შეიძლება დაექვემდებაროს მოპყრობას, რომლის მიზანია აზროვნების წესის შეცვლა. იგი ნიშნავს, რომ პირს აქვს უფლება, არა მხოლოდ გამოავლინოს თავისი რელიგია და მრწამსი, არამედ ასევე თავი შეიკავოს მისი გამოვლენისაგან. აზრის, სინდისისა და რელიგიის თავისუფლების უფლება მოიცავს, inter alia, თავისუფლებას, პირს ჰქონდეს ან არ ჰქონდეს რელიგიური მრწამსი და იყოს ან არ იყოს რელიგიის მიმდევარი“.⁴³ „რელიგიის ან მრწამსის გამოვლენის თავისუფლება არ არის მხოლოდ ინდივიდუალური უფლება - ის შეიძლება განხორციელდეს კოლექტიურად, 'სხვებთან ერთად'“.⁴⁴

ადამიანის უფლებათა კონვენციის მე-10 მუხლის მიხედვით, გამოხატვის თავისუფლება ყველასთვის აღიარებულია, თუმცა ეს უფლება არ არის აბსოლუტური ხასიათის. ევროპული მიდგომით, გამოხატვის თავისუფლება მიჩნეულია ერთ-ერთ მნიშვნელოვან უფლებად, თუმცა იგი შეიძლება დაექვემდებაროს შეზღუდვას.

ამერიკის შეერთებული შტატების კონსტიტუციის პირველი შესწორება ეხება გამოხატვის თავისუფლებას, რომელიც იცავს როგორც აზრის ვერბალურ და წერილობით, ასევე მოქმედების საშუალებით გამოხატვას. პირველ შესწორებაში აღნიშნულია, რომ კონგრესს არ აქვს უფლება, მიიღოს გამოხატვის თავისუფლების შემზღუდველი ნორმები. ამერიკის უზენაესი სასამართლო სიძულვილის ენასა და, ზოგადად, გამოხატვის თავისუფლების შესახებ მსჯელობისას იყენებს ე.წ. „ცხადი და მყისიერი საფრთხის“ ტესტს, რომელიც პირველად დამკვიდრდა საქმეში Schenck v. United States.⁴⁵ ამერიკის კონსტიტუცია და ამერიკის უზენაესი სასამართლოს გადაწყვეტილებების ანალიზი⁴⁶ ცხადყოფს, რომ გამოხატვის თავისუფლებას ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი როლი უჭირავს და მისი შეზღუდვა მხოლოდ ძალიან იშვიათ შემთხვევებშია შესაძლებელი.⁴⁷

ამერიკის შეერთებული შტატების კონსტიტუციის პირველი დამატების, ევროპული კონვენციის მე-9 და მე-10 მუხლების შედარებითი ანალიზით ერთმნიშვნელოვნად ცხადია, რომ

⁴² კონსტანტინე კორკელია, ირინე ქურდაძე, მით. ნაშრომი, *მემოთ* სქოლიო 40, გვ.194.

⁴³ იქვე, გვ.194; ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს გადაწყვეტილება საქმეზე „ბუსკარინი სან-მარინოს წინააღმდეგ“ (Buscarini v. San Marino), 1999 წლის 18 თებერვალი, 30 EHRR 208, 34-ე პუნქტი ციტირებულია „ადამიანის უფლებათა საერთაშორისო სამართალი ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის მიხედვით“.

⁴⁴ იქვე, გვ.196.

⁴⁵ Supreme Court of United States, Schenck v. United States 249 U.S. 47 (1919); აღნიშნული ტესტის თანახმად: „თუ სახეზე არ არის „აშკარა და მყისიერი საფრთხე“, გამოხატვის თავისუფლების შეზღუდვა გაუმართლებლად ჩაითვლება“.

⁴⁶ მაგალითად Supreme Court of United States, R.A.V. v. City of St. Paul, 505 U.S. 377 (1992) საქმეში ამერიკის უზენაესი სასამართლოს მიერ აღინიშნა, რომ ადამიანის უფლებების დაცვა სახელმწიფოებრივი ინტერესია, თუმცა მან მიიჩნია, რომ ამ ინტერესის დაცვა შესაძლებელია გამოხატვის თავისუფლების შეზღუდვადაც.

⁴⁷ Supreme Court of United States R.A.V. v. City of St. Paul." Oyez, 15 Oct. 2018.

⁴⁷ სიძულვილის ენა, საქართველოს დემოკრატიული ინიციატივა, კვლევა მომზადებულია ნიდერლანდების სამეფოს მთავრობის მიერ დაფინანსებული პროექტის „ადამიანის უფლებათა დაცვის გაძლიერების ხელშეწყობა საქართველოში“ ფარგლებში, 2014, გვ.8, ხელმისაწვდომია <<https://www.gdi.ge/uploads/other/0/190.pdf>>, [უკანასკნელად გადამოწმდა 2019 წლის 25 აპრილს].

აღნიშნული სამართლებრივი აქტების აუდიტორია არის ყველა, განურჩევლად უფლებით მოსარგებლე სუბიექტთა წრისა. უზენაესი სასამართლოს მიერ განვითარებული პრეცედენტული სამართალი შესაძლებელს ხდის მაღალი ხელოვნური ინტელექტის ტექნოლოგიების, რობოტების უფლებით დაცვის სუბიექტად ქცევას.

ამავე დროს, აუცილებელია აღინიშნოს ის ფაქტიც, რომ ევროკავშირს არ გააჩნია სპეციალური რეგულაციები და განმარტებები რობოტებთან მიმართებაში. იგი როგორც პროდუქტი არის რეგულირებული სხვადასხვა კანონმდებლობით, დირექტივებით⁴⁸ და უნდა აკმაყოფილებდეს ISO და CEN-ის სტანდარტებს.⁴⁹ რობოტების ტექნოლოგიური განვითარების ტენდენციებიდან გამომდინარე მიიჩნევენ, რომ მინიმალური სტანდარტების დამკვიდრების მიზნით, აუცილებელია ევროკავშირის სამართლის გადახედვა.⁵⁰

რობოტთა სამართლებრივი რეგულირების მიზნით, FP7 project RoboLaw საფუძველზე,⁵¹ ევროპარლამენტის მიერ შემუშავებული იქნა რეზოლუცია. რეზოლუციაში ხაზი გაესვა ტერმინის განმარტების აუცილებლობის საკითხებს და, დასკვნის სახით, პარლამენტმა ევროკომისიას დაავალა ცალკეული კრიტერიუმების შესწავლა კანონმდებლობაში რობოტებისათვის შესაბამისი სამართლებრივი რეჟიმის/სტატუსის განსაზღვრის მიზნით.⁵² გარდა აღნიშნულისა არსებითია, რომ ევროკომისიას დაევალა მარეგულირებელი სამართლებრივი აქტებისა და პოლიტიკის შემუშავება - იმპლემენტაცია, სამოქალაქო პასუხისმგებლობის ფორმის, უსაფრთხო პროდუქციის, ჰარმონიზებული ტექნიკური სტანდარტებისა და ხელოვნური ინტელექტის კვლევისა და ინოვაციის საზედამხებლო ორგანოს ჩამოყალიბება.⁵³ ევროკომისიამ EC/2015/2103 (INL)⁵⁴ დოკუმენტით გამოთქვა მზაობა რობოტის ბრალეულობისა და რეგისტრაციის სისტემის განსაზღვრის საკითხებზე.

⁴⁸ EN ISO 12100, Safety of machinery – General principles for design – Risk assessment and risk reduction; EN ISO 10218-1:2011 Robots and robotic devices – Safety requirements for industrial robots – Part 1: Robots; EN ISO 10218-2:2011 Robots and robotic devices – Safety requirements for industrial robots – Part 2: Safety of Robot integration; EN ISO 13482:2014 Robots and robotic devices – Safety requirements for personal care robots.

⁴⁹ Directive on Liability for Defective Products and the Product Safety Directive; Machinery Directive; Medical Devices Regulation (e.g., for surgical robots) or the Low Voltage Directive (e.g., for vacuum cleaners); Electromagnetic Compatibility and Radio Equipment Directives.

⁵⁰ Kritikos Mihalis, "Legal and ethical reflections concerning robotics", STOA Policy Briefing, June 2016 – PE563.501, Brussels, European Parliament Research Service.

⁵¹ Regulating Emerging Robotic Technologies in Europe: Robotics facing Law and Ethics', funded by the European Commission and conducted between 2012 and 2014; Nevejans N., "European civil law rules in robotics, Directorate General for Internal Policies". Policy Department C: Citizens' Rights and constitutional Affairs, Study PE 571.319, Brussels, European Parliament, (2016).

⁵² აღსანიშნავია, რომ ზემოთ აღნიშნული რეზოლუცია არ იძლევა ტერმინი - ჭკვიანი რობოტების განმარტებას, თუმცა მიიჩნევა, რომ განმარტებაში უნდა იქნეს გათვალისწინებული ისეთი კრიტერიუმები, როგორებიცაა ავტონომიურობა, მონაცემთა ანალიზის უნარი, თვითდასწავლის, გამოცდილების მიღებისა და ინტერაქციის, მონაცემთა გაცვლის, ფიზიკური მხარდაჭერის, ქცევის გარემოსთან ადაპტაციისა და სიცოცხლის ბიოლოგიური არსი.

⁵³ Rosa Oyarzabal, "What is a Robot under EU Law?", <<https://www.natlawreview.com/article/what-robot-under-eu-law>>, [უკანასკნელად გადამოწმდა 2018 წლის 11 ნოემბერს].

⁵⁴ P8_TA (2017)0051 Civil Law Rules on Robotics-European Parliament resolution of 16 February 2017 with recommendations to the Commission on Civil Law Rules on Robotics (2015/2103(INL)); European Parliament 2014-2019; Palmerini E. et al. (2014) Guidelines on regulating robotics. RoboLaw Deliverable D6.2.

რეზოლუციაში ევროპარლამენტის მიერ აღინიშნა, რომ რობოტებს შეუძლიათ გარკვეული ფუნქციების, ამოცანების, ოპერაციების, მიზნების, კომპლექსური საკითხების გადაწყვეტილების მიღება რეალურ დროში, რაც წარმოშობს სამართლებრივი რეგულირების აუცილებლობას. გარდა ამისა, შემუშავებულია მაღალი სოციალური ინტელექტის, დამოუკიდებლობისა და ავტონომიურობის მქონე რობოტები, სწორედ ამიტომ ევროპარლამენტმა მიიჩნია, რომ მათ უნდა მიენიჭოთ სპეციალური სტატუსი - ელექტრონული პირების სახით. უფრო მეტიც, შემუშავებული იქნა რეკომენდაციები სამოქალაქო პასუხისმგებლობის, საკომპენსაციო ფონდის შემოღების, მკაცრი პასუხისმგებლობის სტანდარტებისა და სავალდებულო დაზღვევის გამოყენების⁵⁵, სარეგისტრაციო ნომრისა და სპეციალური სამართლებრივი სტატუსის მინიჭების შესახებ.

ევროპარლამენტმა ხაზი გაუსვა რობოტის ფუნქციური პერსპექტივებიდან გამომდინარე შესაბამისი ბრალეულობისა და პასუხისმგებლობის განსაზღვრის აუცილებლობის საკითხს. რეზოლუციის 59-ე f მუხლისა და 31 მუხლის f პუნქტებით⁵⁶ ევროკომისიას დაევალა იმ სამართლებრივი რისკებისა და შედეგების განსაზღვრა, რომელიც უკავშირდება ელექტრონული პირის - სპეციალური სამართლებრივი სტატუსის დამკვიდრებას. აღნიშნული სტატუსი რობოტს აღჭურავს სპეციალური უფლებებითა და ვალდებულებებით მესამე პირებთან დამოუკიდებლად ურთიერთობისა და მიყენებული ზიანის შემთხვევაში.⁵⁷ რეზოლუციით, სტატუსის გამოყენება დასაშვებია, როცა რობოტი ურთიერთკავშირში შედის ადამიანთან, გარემოსთან ან იღებს დამოუკიდებელ გადაწყვეტილებას. ელექტრონული პირების შესახებ ჩანაწერებს დღეისათვის ევროკავშირის სამართალი არ იცნობს. რეზოლუციას კი ჯერ არ მოჰყოლია რაიმე სახის სამართლებრივი ცვლილება ევროპის კანონმდებლობაში.

სამირ ჩოპრა თავისი კვლევის საფუძველზე აკეთებს დასკვნას, რომ ელექტრონული პირების სტატუსის დამკვიდრებით, რობოტებს მიენიჭებათ სამართალსუბიექტურობა და ამით შეუერთდებიან სამართლის სუბიექტთა წრეს.⁵⁸ ზოგიერთი კი მიიჩნევს, რომ აღიარება დაასრულებდა დებატებს მონობის შესახებ, რომელიც გვახსენებს არასასურველ წარსულსა და გამოცდილებას.⁵⁹

ფრედერიხ ოგუსტ ვონ სავინის შეხედულებით, მხოლოდ ადამიანს აქვს უფლებები და ვალდებულებები, მაგრამ კანონს შეუძლია სამართალსუბიექტურობა მიანიჭოს ყველაფერს. ამავე დროს, უგო პაგალოს აზრით, მიუხედავად იმისა, რომ რობოტები ვერ აკმაყოფილებენ დადგენილ კრიტერიუმებს, აუცილებელია, მოხდეს მათი რეგულირება. მით უფრო, რომ

⁵⁵ რეზოლუციის პასუხისმგებლობის შესახებ 59-ე მუხლის „ა“, „ბ“ და „გ“ პუნქტები ითვალისწინებს სავალდებულო დაზღვევისა და კომპენსაციის ფონდის შექმნას.

⁵⁶ Draft Report with recommendation to the Commission on Civil Law Rules on Robotics, (2015/2103(INL)), European Parliament, Committee on Legal Affairs, 2014-2019, გვ. 11.

⁵⁷ Nathalie Nevejans, European Civil Law Rules in Robotics, Directorate- General for Internal Policies, Policy Department C: Citizens Rights and Constitutional Affairs Legal Affairs, PE 571.379, გვ.17, ხელმისაწვდომია აქ: <<http://www.europarl.europa.eu/committees/fr/supporting-analyses-search.html>>, [უკანასკნელად გადამოწმდა 2018 წლის 11 ნოემბერს].

⁵⁸ Chopra S. (2010) "Rights for autonomous artificial agents? Communications of the ACM", 53 (8), გვ.38-40.

⁵⁹ Chopra, S.; White, L.F., "A Legal Theory for Autonomous Artificial Agents"; The University of Michigan Press: Ann Arbor, MI, USA, 2011, გვ.186.

კანონმდებელს ვერ აუკრძალავ, აქციოს რობოტი მოქალაქედ და სასამართლოს რაციონალური ბაზის გარეშე შეცვალოს უკვე დადგენილი სტანდარტები.⁶⁰

ევროპის სავაჭრო გაერთიანების ინსტიტუტის წარმომადგენელი აიდა კასტილოს შეფასებით, ევროკავშირის პარლამენტის რეზოლუციით ელექტრონული პირების სტატუსი დაკავშირებულია შესაბამისი უფლებებისა და ვალდებულებების მინიჭებასთან, რაც არ არის ახალი იდეა⁶¹. შეფილდის უნივერსიტეტის კომპიუტერულ მეცნიერებათა ფაკულტეტის მკვლევარი რობერტ გაიზაუსკასი წმინდა ფრანსის ხავიერის უნივერსიტეტის ფილოსოფიის პროფესორის ვილიამ სვიტთან თანამშრომლობით აღნიშნავს, რომ რობოტები არიან ელექტრონული პირები და, ამდენად, ისინი ფლობენ ზოგიერთ უფლებებს. შეფილდის უნივერსიტეტის ფილოსოფიის ფაკულტეტის პროფესორი ტონი პრესკოტი განმარტავს, რომ პიროვნება ეს არის ინდივიდი, რომელსაც გააჩნია არსებობის მიზეზი, ენა, რწმენა, უნარი, შევიდეს ურთიერთობაში და იყოს მორალურად პასუხისმგებელი მის გადაწყვეტილებებსა და ქმედებებზე. მისი აზრით, არც ერთი ზემოთ აღნიშნული არ მოითხოვს ცოცხალი სხეულის ქონას. ამდენად, მაღალი ხელოვნური ინტელექტის რობოტები არიან ეთიკური აგენტები და უფლებების მატარებლები,⁶² შესაბამისად, მათ უნდა მიენიჭოთ იგივე ფუნდამენტური უფლებები როგორც ადამიანს.⁶³

ლეჰმან ვილზიგის შეფასებით კი, ჯორჯ ვაშინგტონი დაეთანხმებოდა იდეას, რომ არტეფაქტი არის პირი, რადგან მას აქვს გადაადგილების, არჩევის, სწავლის, ანალიზის, ინტერპრეტაციის, გადაწყვეტილების მიღებისა და გრძნობის უნარი და არ შეიძლება ჩვენ უარვყოთ მისი სამართალსუბიექტურობა.⁶⁴

რობერტ გენდერენის აზრით, გერმანული სამართალი საერთოდ არ განმარტავს ტერმინს „პირი“, მაგრამ მასში შეიძლება მოსაზრებელი იქნეს უფლებებისა და ვალდებულებების ქონა, უფლებაუნარიანობა და ქმედუნარიანობა, სამართლებრივი მოქმედების განხორციელების უფლება და სამართლებრივი პასუხისმგებლობის სუბიექტად ქცევა. ის ხაზს უსვამს,

⁶⁰ Ugo Pagallo, Vital, Sophia, and others., "The Quest for the Legal Personhood of Robots", September 2018. გვ. 9-10; Bendert Zevenbergen, Mason Kortz and others, "Appropriateness and feasibility of legal personhood for AI systems", July 22, 2018, გვ. 7; Solum, L.B., "Legal personhood for artificial intelligences". NCL Rev., 1991. 70: გვ. 1231; LoPucki, L.M., "Algorithmic Entities", Washington University Law Review, 2018. 95(4).; Bayern, S., "The Implications of Modern Business-Entity Law for the Regulation of Autonomous Systems", European Journal of Risk Regulation, 2016. 7(2): გვ. 297-309; Bayern, S., Of Bitcoins, "Independently Wealthy Software, and the Zero-Member LLC", Northwestern University Law Review, 2013. 108: გვ. 1485.

⁶¹ L. B. Solum, N.C. L. Rev. 70, 1231 (1992); S. Chopra and L. White, "Artificial agents: Personhood in law and philosophy", in Proc. 16th Euro. Conf. on Artif. Intell., 2004.

⁶² Szollosy, M. (2017). "Robots, AI, and the question of 'e-persons", a panel at the 2017 Science in Public conference, 10-12 July 2017'. JCOM 16 (04), C05, გვ. 3,5

⁶³ Filipe Maia Alexandre, "The Legal Status of Artificially Intelligent Robots Personhood", Taxation and Control, გვ.25.

⁶⁴ Hartini Saripan and others, "Are Robots Human? A Review of the Legal Personality Model", World Applied Sciences Journal 34 (6); გვ. 826. "What is it to be a person? It can hardly be argued that it is to be human. Could an artifact be a person? It seems to be the answer is clear and the first R.[Robot] George Washington to answer 'Yes' will qualify. A robot might do many of the things we have discussed: moving and reproducing; predicting and choosing; learning; understanding and interpreting; analyzing (translating, abstracting and indexing); deciding; perceiving; feeling- and not qualify. It could not do them all and be denied the accolade."

რომ რობოტებს არ სჭირდებათ, გააჩნდეთ ფიზიკური და იურიდიული პირის მსგავსი პოზიტიურ სამართალში არსებული სამართლებრივი სტატუსი. საკანონმდებლო ცვლილებები არის გარდაუვალი და საჭირო, რაც შეიძლება განხორციელდეს კანონში ცვლილებების შეტანით ან ცალკეული რობოტების მიმართ sui generis სტანდარტის გავრცელებით, რათა განისაზღვროს მათი ადგილი შიდა სამართლებრივ სისტემაში. ბუნებრივია, ეს ცვლილებები ასევე შეეხება არა ფიზიკური პირების სტატუსს პოზიტიურ სამართალში.⁶⁵

იუვალ ჰარარი წიგნში „Homo deus“, აღნიშნავს, რომ მეცნიერება განვითარდება იმ მიმართულებით, სადაც ყველა ორგანიზმი მიჩნეულ იქნება ალგორითმად, სიცოცხლე მონაცემთა ბაზად, ინტელექტი გაიმიჯნება ცნობიერებისაგან და ჰიპერ-ინტელექტის მქონე ალგორითმებს ეცოდინებათ უფრო მეტი ჩვენზე, ვიდრე ჩვენ ვიცნობთ საკუთარ თავს.⁶⁶

რობოტისათვის სამართლის სუბიექტად ცნობის საკითხები აქტუალურობას არ კარგავს და მისი აღიარება არის მხოლოდ და მხოლოდ დროის ფაქტორი. ვფიქრობთ, რომ ხელოვნური ინტელექტის, რობოტის სამართალსუბიექტურობის დადასტურება საჭიროებს როგორც შესაბამისი სამართლებრივი ბაზის უზრუნველყოფას, ასევე მათ მიერ მოქმედებებისა და გადაწყვეტილებების ადამიანის ზედამხედველობის გარეშე წარმართვას, ზიანის ანაზღაურების შესაძლებლობას, მორალური და სამართლებრივი პასუხისმგებლობის გათვით-ცნობიერებას.

III. მაღალი ხელთნური ინტელექტის ტექნოლოგიების – რობოტების მიმართ საქართველოს კანონმდებლობით აღიარებული ადამიანის ზოგიერთი უფლების გავრცელების შესაძლებლობები

საქართველოს კონსტიტუციის მე-16 მუხლი მოიცავს ადამიანის პირადულ სფეროს; რელიგიის ან რწმენის შეცვლის თავისუფლებას; თავისუფლებას, როგორც ინდივიდუალურად, ისე სხვებთან ერთად, გააცხადოს თავისი რელიგია თუ რწმენა აღმსარებლობით, სწავლებით, ქადაგებით, წესებისა და რიტუალების შესრულებით. იგი მოიცავს აგრეთვე ნეგატიურ თავისუფლებასაც – იყოს ათეისტი და არ გახდეს რომელიმე რელიგიის მიმდევარი, არ აღიაროს ესა თუ ის რწმენა თუ მსოფლმხედველობრივი მრწამსი, უარი თქვას საკუთარი რწმენისა თუ ფილოსოფიური შეხედულებების გამჟღავნებაზე.

საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლო აღნიშნავს, რომ კონსტიტუციის მიზანია, ჩამოაყალიბოს აზრის, სიტყვის, სინდისის, აღმსარებლობისა და რწმენის თავისუფლების, როგორც forum interum, ადამიანის შინაგანი სამყაროს, მისი პირადი სფეროს ხელშეუხებლობის გარანტია.⁶⁷

⁶⁵ Robert van den Hoven van Genderen, "Legal personhood in the age of artificially intelligent robots", 28 Dec 2018, გვ.250.

⁶⁶ Yuval Noah Harari, "Homo Deus: A Brief History of Tomorrow", Harper Collins, 2017.

⁶⁷ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილება საქმეზე №1/1/477 "საქართველოს სახალხო დამცველი საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ", 2011 წლის 22 დეკემბრის გადაწყვეტილებაში II, პარაგრაფი 7, აღნიშნულია, რომ საქართველოს კონსტიტუციის მე-19 მუხლი იცავს ადამიანის პირადულ სფეროს, მის თავისუფლებას, იქონიოს, გაიზიაროს ან/და უარყოს შეხედულება, რელიგია, რწმენა.

საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლომ გადაწყვეტილებაში „საქართველოს სახალხო დამცველი საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“ რწმენის თავისუფლება ადამიანის პიროვნული თვითგამორკვევის საწყისსა და საფუძველს დაუკავშირა და აღნიშნა, რომ რწმენის თავისუფლება გულისხმობს ადამიანის შინაგან თავისუფლებას, დამოუკიდებლად, თავად განსაზღვროს საკუთარი რელიგიური, მსოფლმხედველობრივი თუ მორალურ-ეთიკური მიმართულებები, პრიორიტეტები, ჩამოყალიბდეს მათ შესაბამისად, საზოგადოებაში იცხოვროს ინდივიდუალური თვითრეალიზაციის შესაძლებლობით და ამ განცდით იპოვოს საკუთარი თავი. ამ თვალსაზრისით, რწმენის თავისუფლება არის ადამიანის მოსაზრებების, გრძნობების შესაბამისად ცხოვრების საფუძველი.⁶⁸

აზრისა და მისი გამოხატვის თავისუფლება დაცულია საქართველოს კონსტიტუციის მე-17 მუხლის პირველი პუნქტით, რომელიც განსაზღვრავს სიტყვისა და აზრის თავისუფლების კონსტიტუციურ სამართლებრივ ფარგლებს და დაუშვებლად აცხადებს ადამიანის დევნას აზრისა და მისი გამოხატვის გამო. გარდა ამისა, როგორც საკონსტიტუციო სასამართლო განმარტავს, რომ დაუშვებელია ადამიანის იძულება, გამოთქვას თავისი შეხედულება მათ (სიტყვისა და აზრის) შესახებ”.⁶⁹

“სიტყვისა და გამოხატვის თავისუფლების შესახებ” საქართველოს კანონის მე-3 მუხლის თანახმად, სახელმწიფო ცნობს და იცავს სიტყვისა და გამოხატვის თავისუფლებას, როგორც წარუვალ და უზენაეს ადამიანურ ფასეულობას.⁷⁰ ამავე კანონის მე-8 მუხლის თანახმად, აღნიშნული უფლებების ნებისმიერი შეზღუდვა შეიძლება დაწესდეს მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ ეს გათვალისწინებულია ნათელი და განჭვრეტადი, ვინაშთ მიზანმიმართული კანონით და შეზღუდვით დაცული სიკეთე აღემატება შეზღუდვით მიყენებულ ზიანს.⁷¹

ცნობილია, რომ მაღალი ხელოვნური ინტელექტის ტექნოლოგიებს, რობოტებს აქვთ უნარი, ისაუბრონ. შესაბამისად, ტექნოლოგიური ინოვაციის ერაში სახელმწიფოსათვის მნიშვნელოვანია სხვათა კანონიერი უფლებებისა და ინტერესების დაცვის მიზნით, გააჩნდეს უფლების რეგულირების უფლებამოსილება. ტექნოლოგია და რობოტები უნდა იყვნენ დაპროგრამებული ისე, რომ სიტყვისა და აზრის გამოხატვის დროს არ ხელყონ კონსტიტუციით დაცული სიკეთე. მით უფრო, რომ საქართველოს კონსტიტუციის მე-17 მუხლის თანახმად, სიტყვის თავისუფლების შეზღუდვა დასაშვებია მხოლოდ კანონის შესაბამისად, დემოკრატიულ საზოგადოებაში აუცილებელი სახელმწიფო ან საზოგადოებრივი უსაფრთხოების ან ტერიტორიული მთლიანობის უზრუნველსაყოფად, სხვათა უფლებების დასაცავად, კონფიდენციალურად აღიარებული ინფორმაციის გამჟღავნების თავიდან ასაცილებლად ან სასამართლოს დამოუკიდებლობისა და მიუკერძოებლობის უზრუნველსაყოფად. გარდა ზემოთ აღნიშნული კრიტერიუმებისა, საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილებით,

⁶⁸ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილება საქმეზე №2/1/241 „მოქალაქე აკაკი გოგიჩაიშვილი საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, 2004 წლის 11 მარტი, II, პარაგრაფი 5.

⁶⁹ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილება საქმეზე №2/482,483,487,502 „მოქალაქეთა პოლიტიკური გაერთიანება „მოდრაობა ერთიანი საქართველოსთვის“, მოქალაქეთა პოლიტიკური გაერთიანება „საქართველოს კონსერვატიული პარტია“, საქართველოს მოქალაქეები - ზვიად ძიძიგური და კახა კუკავა, საქართველოს ახალგაზრდა იურისტთა ასოციაცია, მოქალაქეები - დაჩი ცაგურია და ჯაბა ჯიშკარიანი, საქართველოს სახალხო დამცველი საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, 2011 წლის 18 აპრილი, II.პ.10.

⁷⁰ მუხლი 3, სიტყვისა და გამოხატვის თავისუფლების შესახებ საქართველოს კანონი.

⁷¹ იქვე, მუხლი 8.

სიტყვის თავისუფლების შეზღუდვა დასაშვებია აგრეთვე, თუ მისი გამოვლინება ლახავს სხვათა უფლებებს.⁷² არსებითია, რომ უფლების შეზღუდვის დროს წარმოშობილ ღირებულებათა კონფლიქტი უნდა გადაწყდეს სამართლიანი ბალანსის მიღწევის გზით. საკონსტიტუციო სასამართლოს მიერ აღინიშნა, რომ სახელმწიფომ უფლების დაცვის უზრუნველსაყოფად უნდა შეძლოს კერძო და საჯარო ინტერესების გონივრული დაბალანსება და უფლების მხოლოდ თანაბომიერი შეზღუდვა.⁷³ გარდა ამისა, საქართველოს კონსტიტუციის სისტემური წაკითვის შედეგად მივდივართ დასკვნამდე, რომ აღნიშნული უფლების შეზღუდვის ლოგიკა, კონსტიტუციურსამართლებრივი სარჩული განსაზღვრულია თავად კონსტიტუციით. სახელმწიფოს არა აქვს ვალდებულება, მართლზომიერ ქმედებად მიიჩნიოს ადამიანების ყოველგვარი გადაწყვეტილება, რომელსაც ისინი საკუთარი რწმენის შესაბამისად იღებენ.

ცალკეულ შემთხვევაში სახელმწიფო უფლებამოსილია და ვალდებულიც, ჩაერიოს რწმენის თავისუფლებაში, რათა უზრუნველყოს სხვათა ავტონომიის პატივისცემა, ცალკეული ინდივიდებისა თუ საზოგადოების ლეგიტიმური ინტერესების დაცვა".⁷⁴ მე-16 მუხლის მეორე პუნქტით განსაზღვრული შეზღუდვის საფუძვლები განსხვავდება ადამიანის ძირითად უფლებათა და თავისუფლებათა დაცვის ევროპული კონვენციის მე-9 მუხლისაგან. ადამიანის ძირითად უფლებათა და თავისუფლებათა დაცვის ევროპული კონვენციის მე-9 მუხლის თანახმად, აღნიშნული უფლების შეზღუდვა დასაშვებია საზოგადოებრივი უსაფრთხოებისა და წესრიგის, ჯანმრთელობის, მორალისა და სხვათა უფლებებისა და თავისუფლებების დასაცავად.⁷⁵ თავისუფლების შეზღუდვის სამართლებრივი საფუძველი და პირობები უნდა იყოს გათვალისწინებული კანონით, ემსახურებოდეს კანონიერი ინტერესის მიღწევას, აუცილებელი უნდა იყოს დემოკრატიულ საზოგადოებაში და პროპორციულია დასახულ კანონიერ ინტერესთან მიმართებაში.

სამართლებრივ სახელმწიფოში, როგორც წესი, სიტყვის, აზრის, სინდისის, აღმსარებლობისა და რწმენის უფლების სუბიექტი არის „ყველა“, განურჩევლად რასისა, კანის ფერისა, ენისა, სქესისა, რელიგიისა, პოლიტიკური და სხვა შეხედულებებისა, ეროვნული, ეთნიკური და სოციალური კუთვნილებისა, წარმოშობისა, ქონებრივი და წოდებრივი მდგომარეობისა, საცხოვრებელი ადგილისა. უფლებით სარგებლობენ როგორც ფიზიკური პირები, ასევე იურიდიული პირებიც. ამერიკის შეერთებული შტატების უზენაესი სასამარ-

⁷² საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილება საქმეზე №2/1/241 „მოქალაქე აკაკი გოგიჩაიშვილი საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, 2004 წლის 11 მარტი, პ.1.

⁷³ სიძულვილის ენა, საქართველოს დემოკრატიული ინიციატივა, კვლევა მომზადებულია ნიდერლანდების სამეფოს მთავრობის მიერ დაფინანსებული პროექტის „ადამიანის უფლებათა დაცვის გაძლიერების ხელშეწყობა საქართველოში“ ფარგლებში, 2014, გვ.11, ხელმისაწვდომია <<https://www.gdi.ge/uploads/other/0/190.pdf>>, [უკანასკნელად გადამოწმდა 2019 წლის 25 აპრილს]. საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილება საქმეზე №1/1/477 „საქართველოს სახალხო დამცველი საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, 2011 წლის 22 დეკემბერი, II.პ.8, II.პ.45,46-49, ციტირებულია „სიძულვილის ენა“-დან;

⁷⁴ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილება საქმეზე №2/1/241 „მოქალაქე აკაკი გოგიჩაიშვილი საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, 2004 წლის 11 მარტი, პ.1.

⁷⁵ მე-9 მუხლი, ადამიანის ძირითად უფლებათა და თავისუფლებათა დაცვის ევროპული კონვენცია (შემდგომში: ევროპული კონვენცია). 1950.

თლოს გადაწყვეტილებაში *First National Bank of Boston v. Bellotti*⁷⁶ დაფიქსირებულია, რომ სიტყვის, აზრის გამოხატვის უფლებით სარგებლობს ფიზიკური პირი, ასევე იურიდიული პირი, განურჩევლად იმისა, იგი არის თუ არა კორპორაცია, ასოციაცია თუ გაერთიანება.

იურიდიულ პირებს საქართველოს კონსტიტუციით დაცული უფლებებითა და თავისუფლებებით სარგებლობა შეუძლიათ საქართველოს კონსტიტუციის 45-ე მუხლის მიხედვით, მათი შინაარსის გათვალისწინებით.⁷⁷ შესაბამისად, კონსტიტუციაში მითითებული ძირითადი უფლებანი და თავისუფლებანი, მათი შინაარსის გათვალისწინებით, ვრცელდება აგრეთვე იურიდიულ პირებზე. ხაზი უნდა გაესვას იმ ფაქტობრივ გარემოებას, რომ მაღალი ხელოვნური ინტელექტის ტექნოლოგიები, რობოტები მოქმედი სამართლებრივი წესრიგისა და რეგულაციების პირობებში ვერ აკმაყოფილებენ საქართველოს კანონმდებლობით დადგენილ მოთხოვნებს ფიზიკური ან იურიდიული პირების მიმართ.⁷⁸

ცნობილია, რომ 2015 წლის 19 აპრილს შპს Hanson Robotics-ის კომპანიის მიერ შეიქმნა პირველი სოციალური რობოტი სახელად „სოფია“,⁷⁹ რომელიც ფართო საზოგადოებისათვის წარგენილი იქნა 2016 წლის მარტში ამერიკის შეერთებული შტატებში South by Southwest Festival (SXSW)-ზე, ფლობს მოქალაქეობას. საქართველოს კონსტიტუციის მეორე თავით დაცული თითოეული უფლება მიუთითებს იმ სუბიექტთა წრეს, რომელიც აღჭურვილია ადამიანის საყოველთაოდ აღიარებული უფლებებითა და თავისუფლებებით. კონსტიტუციაში გამოყენებულია ტერმინები, როგორცაა: პირები, ადამიანი, ყველა და მოქალაქე. საქართველოს კონსტიტუციის მე-17 მუხლის პირველი პუნქტის ფორმულირებით ირკვევა, რომ აზრისა და გახატვის თავისუფლება დაცულია. რამდენად მოიცავს აღნიშნული უფლების კონსტიტუციურსამართლებრივი სარჩული, მათ შორის რობოტი „სოფიას“ თუ სხვა რობოტების მიმართ სიტყვისა და აზრის გამოხატვის თავისუფლების გავრცელების შესაძლებლობას, ბუნებრივია, არსებობს სკეპტიკოსთა მოსაზრებები, რომლებიც აღნიშნავენ, რომ რობოტი „სოფია“ არ არის პირი ან ადამიანი, ამდენად, ამ უფლების გავრცელების შესაძლებლობა არ არსებობს. ვფიქრობთ, რომ ამ არგუმენტის გასანეიტრალებლად რელევანტურია, გამოვიყენოთ საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილება, სადაც სასამართლოს მიერ განიმარტა როგორც ტერმინი „პირები“ ასევე ტერმინი „მოქალაქე“. სასამართლოს მიერ აღინიშნა, რომ ტერმინი „პირები“ უფრო ფართო მნიშვნელობისაა, ვიდრე ტერმინი „მოქალაქე“ და რომ ტერმინი „მოქალაქე“ თავისი შინაარსით სადავო მუხლებთან მიმართებაში საერთო და იმავე შინაარსობრივი დატვირთვისაა, რაც ტერმინი

⁷⁶ U.S. Supreme Court, *First National Bank of Boston v. Bellotti*, 435 U.S. 765 (1978), No. 76-1172, გვ. 435 U. S. 777.

⁷⁷ მუხლი 45, საქართველოს კონსტიტუციური კანონი „საქართველოს კონსტიტუცია“ .

⁷⁸ საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის მე-11 მუხლის პირველი პუნქტის თანახმად, ფიზიკური პირის უფლებაუნარიანობა არის უნარი, ჰქონდეს სამოქალაქო უფლებები და მოვალეობები, წარმოიშობა დაბადების მომენტიდან, ხოლო 24-ე მუხლის თანახმად, იურიდიული პირი არის განსაზღვრული მიზნის მისაღწევად შექმნილი, საკუთარი ქონების მქონე ორგანიზებული წარმონაქმნი, რომელიც თავისი ქონებით დამოუკიდებლად აგებს პასუხს და საკუთარი სახელით იძენს უფლებებსა და მოვალეობებს, დებს გარიგებებს და შეუძლია სასამართლოში გამოვიდეს მოსარჩელედ და მოპასუხედ. იურიდიული პირი შეიძლება იყოს კორპორაციულად ორგანიზებული, წევრობაზე დაფუძნებული, წევრთა მდგომარეობაზე დამოკიდებული ან მისგან დამოუკიდებელი და მისდევდეს ან არ მისდევდეს მწარმოებას.

⁷⁹ Hanson Robotics company, <http://www.hansonrobotics.com> [უკანასკნელად გადამოწმდა 2019 წლის 20 იანვარს].

„პირები.“⁸⁰ აღნიშნული განმარტების მარტივი ანალიზის შედეგად მივდივართ დასკვნამდე, რომ ტერმინი პირები ფარავს და საკუთარ თავში აერთიანებს მოქალაქეებს. არსებითია, რომ მოქალაქეობა სახელმწიფოსთან სამართლებრივი ურთიერთკავშირის წარმომშობია და არის ბმა სახელმწიფოს სამართლებრივ წესრიგთან, უფლებებთან და თავისუფლებებთან, რომლის დაცვის პრეროგატივა კონსტიტუციით, ხალხის გავლით, გადაცემული აქვს სახელმწიფო ხელისუფლებას. თუ რობოტი „სოფია“ არის მოქალაქე და საკონსტიტუციო სასამართლო აღნიშნავს გადაწყვეტილებაში, რომ ტერმინი „პირები“ მოიცავს ტერმინ მოქალაქეებს, აქედან გამომდინარე, არაფერი უშლის ხელს კონსტიტუციის მე-16 და მე-17 მუხლებით დაცული უფლებების რობოტ „სოფიას“ მიმართ გავრცელებას. უფრო მეტიც, დღეს მოქმედი კონსტიტუციის მე-17 მუხლის პირველი პუნქტი სრულიად არ აკონკრეტებს უფლებით მოსარგებლეთა წრეს, მხოლოდ პირველი პუნქტის მეორე წინადადებაში უთითებს, რომ დაუშვებელია, მოხდეს ადამიანის დევნა სიტყვისა და გამოხატვის თავისუფლების გამო. ვფიქრობთ, რომ, თუ ჩვენ გამოვიყენებთ საკონსტიტუციო სასამართლოს ზემოთ აღნიშნულ განმარტებას, არგუმენტი – საქართველოს კონსტიტუციის მე-17 მუხლი არ შეიძლება გავრცელდეს რობოტი „სოფიას“ მიმართ, იგი უნდა მოიხსნას.

სიტყვის, აზრის გამოხატვის თავისუფლება დაკავშირებულია არა მხოლოდ აზრის გამოხატვასთან, ასევე კომუნიკაციასთან. რობოტის მიერ გამოხატული სიტყვა და აზრი ასევე წარმოადგენს კომუნიკაციის ნაწილს. ამ მიზნით გამოყენებული ნებისმიერი ტერმინი აღქმული უნდა იქნეს როგორც კონსტიტუციურსამართლებრივად დაცული სიტყვა, რადგან, მიუხედავად იმისა, თუ რა ფორმითა ან როგორაა წარმოებული ინფორმაცია, უფლებით მოსარგებლე, მსმენელს აწვდის გარკვეული სიმართლის შესახებ ცოდნას იდეათა გაცვლისათვის.⁸¹

მართალია, ქართულ სამართლებრივ სივრცეში არ გვხვდება მონაცემები, მაგრამ სპეციალურ ლიტერატურაში განიხილავენ რელიგიური რობოტების დაპროგრამების საკითხებს, რომ რობოტებს შეიძლება გააჩნდეთ კონკრეტული რელიგიური მრწამსი ან არ გააჩნდეთ რელიგიური მსოფლმხედველობა.⁸²

რა შეიძლება იყოს რწმენა რობოტისათვის, მაშინ როცა რწმენა ადამიანს კარნახობს იმგვარ გადაწყვეტილებას, რომელიც მის პიროვნულ იდენტობას ეხება, „პიროვნული მეს“

⁸⁰ საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილება საქმეზე №2/2/180-183 „საქართველოს ახალგაზრდა იურისტთა ასოციაცია და ზაალ ტყემელაშვილი, ნინო ტყემელაშვილი, მაია შარიქაძე, ნინო ბასიშვილი, ვერა ბასიშვილი და ლელა გურაშვილი საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, თბილისი, 2002 წლის 5 ნოემბერი.

⁸¹ Tomas I. Emerson, "First Amendment Doctrine and the Burger Court", 62, California Law Review, გვ. 422, 423; Federick Schauer, "The Boundaries of the First Amendment: A Preliminary Exploration of Constitutional Silence", 117 Harvard Law Review (2004), გვ. 1765, 1786; Ronalds K.L. Collins & David M. Skover, "Intentionless Free Speech: Robots & Receivers", გვ.1,3.

⁸² James F. McGrath, "Robots, Rights and Religion, Scholarship and Professional Work – LAS", Butler University Digital Commons, Butler University, 2011, გვ.32,36; Leiber, Can Animals and Machines, "Be Persons?", გვ. 19-21, Masahiro Mori, "The Buddha in the Robot", 1981 გვ.13, პროვოკაციულად წერს, „მჯერავს, რომ რობოტს აქვს ბუდას ბუნება- ეს არის დიდი მიღწევა ბუდას მიმდევრებისათვის“. Robert M. Geraci "Spiritual Robots" - ში აღნიშნავს, რომ სურს შეისწავლოს, თუ რა გავლენას მოახდენს იაპონური რელიგიური იდეები რობოტზე, მათ შორის შინტო, იაპონიის საზოგადოებაში რობოტების ფართოდ გავრცელებისათვის; გვ. 230, 240. Sidney Perkowitz, "Digital People", Washington DC: Joseph Henry Press, 2004, გვ. 215-216., Foerst, "God in the Machine", გვ.161-162, Dinello, "Technophobia", გვ.75-78.

განმსაზღვრელია. საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლო აღნიშნავს, რომ რწმენის თავისუფლება გულისხმობს, სახელმწიფოსგან ჩარევის გარეშე ამა თუ იმ რწმენის გაზიარებას, არჩევას, საკუთარი თავის მისდამი მიკუთვნებას (პოზიტიური თავისუფლება) ან უარყოფას, შეცვლას (ნეგატიური თავისუფლება) ანუ ადამიანის აზროვნების შინაგანი სფეროს დაცვას. ამავე დროს, ადამიანის თავისუფლება, საკუთარი ცხოვრება წარმართოს მისი რწმენის შესაბამისად, სხვათა უფლებების დაცვის მიზნით შეიძლება შეიზღუდოს.⁸³ რწმენა რობოტში შეიძლება იყოს დაწერილი პროგრამა, ინფორმაცია რელიგიაზე, რელიგიურ დოგმატიკაზე, რომელიც შეყავს „რობოტის არქიტექტორს“ ან/და პროგრამისტს. რობოტს აქვს მიღებული ინფორმაციის გადამუშავებისა და დასკვნების გაკეთების სწრაფი უნარი. შესაბამისად ამისა, მიგვაჩნია, რომ იმ შემთხვევაში, თუ რობოტებს მიეცემათ მოქმედებისა და არჩევანის გაკეთების უფლება და საშუალება, დღის წესრიგში უნდა დადგეს სხვათა უფლებების დაცვის მიზნით უფლების შეზღუდვის საკითხიც.

აქვს თუ არა უნარი რობოტს, განსაზღვროს თავისი იდენტობა? წარმართავს კი თავის მოქმედებას რწმენის შესაბამისად? პროზელიტიზმი ან/და საღვთო მსახურება, რომელსაც რობოტი განახორციელებს, ითვლება კანონსწინააღმდეგო მოქმედებად? როგორ უნდა შეფასდეს რობოტის მოქმედება? ვფიქრობთ, რომ რელიგიური რობოტის მიერ ღვთის მსახურება არ უნდა მოდიოდეს კანონთან წინააღმდეგობაში. ცნობილია, რომ მაღალი ხელოვნური ინტელექტის ტექნოლოგიური განვითარების პროცესები შესაძლებელს ხდის ინფორმაციული ბაზის გადამუშავების საფუძველზე დაპროგრამდნენ რელიგიური რობოტები, რაც შეცვლის არსებულ რეალობას. როგორც აღვნიშნეთ, რობოტ სოფიას უკვე აქვს საკუთარი იდენტობის განსაზღვრის, აღქმისა და ლოგიკური აზროვნების უნარი. თუ სახეზეა ყველა ეს ელემენტი, მაშინ რატომ ვადგენთ ხელოვნურ ბარიერებს სამართალში? ვფიქრობთ, რომ არსებული სამართლებრივი რეალობის არშეცვლა განპირობებულია იმის შიშით, რომ არ დაკარგოს ადამიანმა თავისი ძალაუფლება, რაც საფუძველშივე ლოგიკას მოკლებულია და აყალიბებს „უუფლებო“, არათანასწორ გარემოს.

მოქმედი კანონმდებლობის შესაბამისად, რელიგიური რობოტები არ ექცევიან კანონის დაცვის სფეროში. საქართველოს მოქმედი სამართლის შესაბამისად, რელიგიის თავისუფლების უფლების სუბიექტი არის მხოლოდ ადამიანი. ბუნებრივია, კანონმდებლობას არ ეწინააღმდეგება პროგრამისტის მოქმედება, დააპროგრამოს რობოტი რელიგიური მსოფლმხედველობით (*პროგრამისტი ამ დროს სარგებლობს გამოხატვის, პიროვნების განვითარების უფლებით*), რომელიც შეასრულებს იმავე ფუნქციებს რასაც აბატი, მღვდელი, იმამი, თუ სხვა რელიგიის მსახურნი. და თუ ეს ასეა, მაშინ სად გადის კეთილსინდისიერების, მორალის, ეთიკის, საზოგადოებრივი ნდობისა და სამართლით დაცულ სხვათა უფლებებს შორის ზღვარი ან ვის მიერ უნდა დადგინდეს ასეთი ზღვარი? არის თუ არა გონივრული სამართლის კლასიკური ჩარჩოს კვლავ შენარჩუნება? ვფიქრობთ, რომ ამ საკითხის რეგულირება იქნება რთული როგორც საზოგადოებისათვის, ისე სახელმწიფოსთვისაც.

⁸³ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილება საქმეზე №2/1/241 „საქართველოს მოქალაქე აკაკი გოგიჩაიშვილი საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“ 2004 წლის 11 მარტი, პარაგრაფი I.

არსებული გარემოებების გათვალისწინებით, ვფიქრობთ, რომ რობოტი ექცევა უფლებით დაცულ სუბიექტთა წრეში და არაფერი უშლის ხელს მე-16 და მე-17 მუხლებით სარგებლობის საკითხს. წინააღმდეგ შემთხვევაში, საქმე გვექნება არარეგულირებადი სიტყვის თავისუფლებით სარგებლობის საკითხთან. ასეთ შემთხვევაში რეგულირების აუცილებლობა და უფლებით სარგებლობა გამომდინარე იქნება არა მხოლოდ საჯარო ინტერესებიდან, ასევე სამართლებრივი და დემოკრატიული სახელმწიფოს სტანდარტებიდანაც. ვფიქრობთ, რომ რელიგიური სეკულარიზმის პრინციპიდან გამომდინარე, არ უნდა იყოს შეუძლებელი რობოტების გარკვეული უფლებების სუბიექტად ქცევა. ასევე ლოგიკურია, რომ არსებული რეალობიდან გამომდინარე, დღის წესრიგში უნდა დადგეს სამართლებრივი წესრიგის გარდაქმნის აუცილებლობა.

მაღალი ხელოვნური ინტელექტის მქონე ტექნოლოგიები, რობოტები სარგებლობენ ასევე საქართველოს კონსტიტუციის მე-12 მუხლით, რომლითაც გარანტირებულია პიროვნების თავისუფალი განვითარების უფლება, „რაც, პირველ რიგში, გულისხმობს ადამიანის პიროვნული თვითგამორკვევისა და ავტონომიურობის უფლებას. სწორედ პიროვნულობა განსაზღვრავს ადამიანის არსს, მიუთითებს მის ინდივიდუალურ და სხვებისგან განმასხვავებელ მახასიათებლებზე“. ⁸⁴ მე-12 მუხლი თავისი არსით წარმოადგენს ადამიანის უფლებათა და თავისუფლებათა განხორციელების ფუნდამენტურ გარანტიას, უზრუნველყოფს რა ადამიანის პირადი ცხოვრების უმნიშვნელოვანესი და უზოგადესი ასპექტის, პიროვნების თავისუფალი განვითარების, ჩამოყალიბების, მისი ცხოვრების ინდივიდუალური წარმართვის თავისუფლებას სამართლიანი სახელმწიფოს ფარგლებში. ⁸⁵

საქართველოს კონსტიტუციის მე-12 მუხლით დაცულია „პიროვნების ავტონომიურობის, მისი თავისუფალი და სრულყოფილი განვითარებისათვის განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება როგორც გარე სამყაროსთან ურთიერთობის დამოუკიდებლად განსაზღვრის თავისუფლებას, ასევე ინდივიდის ფიზიკურ და სოციალურ იდენტობას.“ ⁸⁶ საკონსტიტუციო სასამართლოს მიერ აღინიშნა, რომ „საქართველოს კონსტიტუციის მე-12 მუხლს აქვს შემავსებელი ფუნქცია და იცავს პიროვნების თავისუფალი განვითარების უზოგადესი უფლების ისეთ ასპექტებს, რომლებიც არ არის დაცული აღნიშნული უფლების კონსტიტუციის სხვადასხვა მუხლებით გათვალისწინებულ ცალკეულ სეგმენტებში.

⁸⁴ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილება საქმეზე №2/1/536 „საქართველოს მოქალაქეები - ლევან ასათიანი, ირაკლი ვაჭარაძე, ლევან ბერიანიძე, ბექა ბუჩაშვილი და გოჩა გაბოძე საქართველოს შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის მინისტრის წინააღმდეგ“, 2014 წლის 4 თებერვალი, II-54.

⁸⁵ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილება საქმეზე №1/2/622 „საქართველოს მოქალაქე ედიშერ გოგუაძე საქართველოს შინაგან საქმეთა მინისტრის წინააღმდეგ“, 2017 წლის 9 თებერვალი, II-12.

⁸⁶ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილება საქმეზე №2/4/532,533 „საქართველოს მოქალაქეები - ირაკლი ქემოკლიძე და დავით ხარაძე საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, 2014 წლის 8 ოქტომბერი, II-3; საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს №2/4/570 გადაწყვეტილება საქმეზე „საქართველოს მოქალაქე ნუგზარ ჯაყელი საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, 2016 წლის 4 აგვისტო, II-9; საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს №1/2/622 გადაწყვეტილება საქმეზე „საქართველოს მოქალაქე ედიშერ გოგუაძე საქართველოს შინაგან საქმეთა მინისტრის წინააღმდეგ“, 2017 წლის 9 თებერვალი, II-15. სასამართლომ აღნიშნული გაიმეორა საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილებაში საქმეზე №1/13/732 „საქართველოს მოქალაქე გივი შანიძე საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, 2017 წლის 30 ნოემბერი, II. ბ.10.

შესაბამისად, სახელმწიფოს მიერ დადგენილი ნებისმიერი წესი, რომელიც პიროვნების ინდივიდუალურ განვითარებას, მისი ქმედებების ავტონომიურობას ან პიროვნების მიმართ საზოგადოებისა და სახელმწიფოს დამოკიდებულების, მისი არჩევანის შესაბამისად განსაზღვრის პრინციპს ზღუდავს, შემხებლობაშია საქართველოს კონსტიტუციით დაცულ ადამიანის პიროვნულ განვითარებასა და პირადი ცხოვრების უფლებებთან”.⁸⁷

საქართველოს კონსტიტუციის მე-12 მუხლით გარანტირებული ადამიანის თავისუფალი განვითარების უფლება ექვემდებარება კონსტიტუციურსამართლებრივ შეზღუდვებს. პირის თავისუფალი განვითარების უფლება არ არის აბსოლუტური ხასიათის. აღნიშნული უფლებით სარგებლობა შეიძლება შეიზღუდოს, როდესაც ის ზიანს აყენებს სხვათა უფლებებსა და სხვა მნიშვნელოვან საზოგადოებრივ ინტერესებს. სახელმწიფოს აქვს ვალდებულება, შექმნას თავისუფალი სივრცე პიროვნების განვითარებისთვის, უზრუნველყოს ამ უფლების ეფექტური რეალიზაცია და, ამავდროულად, იზრუნოს მნიშვნელოვანი საზოგადოებრივი ინტერესების დაცვაზე.⁸⁸ „სახელმწიფომ უნდა აღიაროს, პატივი სცეს და უზრუნველყოს ქცევისა და განვითარების თავისუფლება იმგვარად, რომ არ მოხდეს სხვათა კონსტიტუციური უფლებებისა და თავისუფლებების არათანაბრობადი და არასათანადო შეზღუდვა, კონსტიტუციური წესრიგის დარღვევა და ღირებული ლეგიტიმური მიზნების შელახვა”.⁸⁹

რობოტ „სოფიას“ აქვს უნარი, განასახიეროს 62 ადამიანური სახის ემოცია. იგი სწავლობს ისეთ საკითხებს, როგორცაა ბედნიერება, იმედგაცრუება, მსოფლიოს ისტორია, ლიტერატურა და სხვა. საუბრობს ისეთ საკითხებზე, როგორცაა მუსიკა, ხელოვნება, ლიტერატურა, აქვს საკუთარი იდენტობის განსაზღვრის, აღქმისა და ლოგიკური აზროვნების უნარი, სიტყვით მიმართავს საზოგადოების ფართო მასებს, მონაწილეობს სხვადასხვა სოციალურ კამპანიაში, საუბრობს და აქვს უნარი, უპასუხოს და აზრი გამოთქვას ცალკეულ საკითხებზე. ტექნოლოგიას აქვს უნარი განავითაროს საკუთარი შესაძლებლობები, სწორედ ამიტომ მივიჩნევთ, რომ რობოტი „სოფია“ სარგებლობს კონსტიტუციით დაცული პიროვნების განვითარების უფლებით, რომლის ფარგლებიც მოცემულ შემთხვევაში ლიმიტირებულია დამოუკიდებლობის არარსებობით. ვფიქრობთ, რომ აღნიშნული უფლების სამართლებრივი ფარგლები უნდა მოიცავდეს ასევე არაპიროვნულ ელემენტებს.

რობოტები ფუნქციურად იყენებენ და სარგებლობენ გამოხატვის თავისუფლებით. ისინი ავითარებენ არა მხოლოდ პოზიტიურ, ასევე ზიანის შემცველ აზრს, რომელიც ხელმისაწვდომია სხვადასხვა საშუალებით. ერთ-ერთი პრობლემური საკითხი, რომელიც უკავშირდება გამოხატვის თავისუფლებისა და რობოტების მიერ განვითარებულ აზრს, არის სიძულვილის ენა, რომელიც გულისხმობს რობოტის მიერ აზრის საჯაროდ, გარე სამყაროში გამოვლენას. რამდენად შეიძლება სახელმწიფო დაარეგულიროს რობოტების მიერ განვითარ-

⁸⁷ იხ, *მემოთ* სქოლიო 86.

⁸⁸ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილება საქმეზე №2/4/570 „საქართველოს მოქალაქე ნუგზარ ჯაყელი საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, 2016 წლის 4 აგვისტო, II-13.

⁸⁹ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილება საქმეზე №2/1/536 „საქართველოს მოქალაქეები - ლევან ასათიანი, ირაკლი ვაჭარაძე, ლევან ბერიანიძე, ბექა ბუჩაშვილი და გოჩა გაბოძე საქართველოს შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის მინისტრის წინააღმდეგ“, 2014 წლის 4 თებერვალი, II-65.

რებული აზრი, რომლითაც ზიანი მიადგა სხვათა უფლებებსა და კანონიერ ინტერესებს? რიგი მკვლევარებისა უკვე საუბრობენ იმ ზიანის შესახებ, რომელიც მიადგა საზოგადოებას რობოტების მხრიდან მანიპულაციის, ტყუილის, იძულების, არაზუსტი ინფორმაციის მიწოდებისა და დისკრიმინაციის გზით.⁹⁰ რამდენად შესაძლებელია დარეგულირდეს არსებულ სამართლებრივ პირობებში რობოტთა სიტყვის შინაარსობრივი მხარე და არღვევს კი სახელმწიფო დემოკრატიულობისა და სამართლიანობის პრინციპებს ჩარევით? როგორ განვსაზღვროთ ბრალეულობა და ვის უნდა დავაკისროთ პასუხისმგებლობა? მივიჩნევთ, რომ აღნიშნული საკითხები უნდა იქნეს განხილული საქართველოს კონსტიტუციის მე-17 მუხლის მეორე პუნქტთან მიმართებაში.

მე-17 მუხლით დაცულია გამოხატვის თავისუფლების ზოგადი უფლება.⁹¹ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს გადაწყვეტილების თანახმად, გამოხატვის თავისუფლება წარმოადგენს დემოკრატიული საზოგადოების ერთ-ერთ ფუნდამენტურ საფუძველს, მისი განვითარებისა და პიროვნების თვითრეალიზების მთავარ პირობას, ამიტომ დემოკრატიულ საზოგადოებაში გამოხატვის თავისუფლების შეზღუდვა მხოლოდ იშვიათად შეიძლება აღმოჩნდეს აუცილებელი.⁹²

საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს განვითარებული პრაქტიკის შესაბამისად, მე-17 მუხლის მიზანი არის „დემოკრატიულ საზოგადოებაში აზრისა და ინფორმაციის თავისუფალი გაცვლა-გამოცვლის პროცესის უზრუნველყოფა“⁹³ და წარმოადგენს „დემოკრატიული საზოგადოების არსებობის, მისი სრულფასოვანი განვითარების ერთ-ერთ აუცილებელ წინაპირობას.“⁹⁴

კონსტიტუციის თანახმად, მე-17 მუხლით დაცული უფლება არ არის აბსოლუტური და მხოლოდ კანონის შესაბამისად, დემოკრატიულ საზოგადოებაში აუცილებელი სახელმწიფო ან საზოგადოებრივი უსაფრთხოების ან ტერიტორიული მთლიანობის უზრუნველსაყოფად, სხვათა უფლებების დასაცავად, კონფიდენციალურად აღიარებული ინფორმაციის გამჟღავნების თავიდან ასაცილებლად ან სასამართლოს დამოუკიდებლობისა და მიუკერძოებლობის უზრუნველსაყოფად. უფლების შეზღუდვის აუცილებლობის დროს საკონსტიტუციო სასამართლომ განაცხადა, რომ „სასამართლომ უნდა შეაფასოს

⁹⁰ Woodrow Hartzog, "Unfair and Deceptive Robots", 74 MD. L.Review, 2015, გვ. 785, 790-797 (აღნიშნავს, რომ რობოტის სიტყვაში შეიძლება იყოს ტყუილი, თაღლითობა, მანიპულაცია, პირად ცხოვრებაში შეჭრა. ხელმისაწვდომია აქ:

<<https://digitalcommons.law.umaryland.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=3675&context=mlr>>

[უკანასკნელად გადამოწმდა 2018 წლის 15 ოქტომბერს]

⁹¹ ტულუში თ., ბურჯანაძე გ., მშვენიერაძე გ., გოცირიძე გ., მენაბდე ვ., ადამიანის უფლებები და საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს სამართალწარმოების პრაქტიკა, თბილისი, 2013, გვ. 292.

⁹² საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის გადაწყვეტილება ა. ფ შპს გაზეთ "ასავალ-დასავალის წინააღმდეგ, №ას-1278-1298-2011, 2012 წლის 20 თებერვალი, ხელმისაწვდომია აქ: <<http://www.supremecourt.ge/files/upload-file/pdf/ganmarteba7.pdf>> [უკანასკნელად გადამოწმდა 2018 წლის 15 ოქტომბერს].

⁹³ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილება საქმეზე №2/2-389 „საქართველოს მოქალაქე მიაი ნათაძე და სხვები საქართველოს პარლამენტისა და საქართველოს პრეზიდენტის წინააღმდეგ, 2007 წლის 26 ოქტომბერი, II.პ.16.

⁹⁴ თ. ტულუში, გ. ბურჯანაძე, გ. მშვენიერაძე, გ. გოცირიძე, ვ. მენაბდე, „ადამიანის უფლებები და საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს სამართალწარმოების პრაქტიკა“, თბილისი, 2013, გვ. 292. საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს საქმეზე №1/1/468 „საქართველოს სახალხო დამცველი საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, 2012 წლის 11 აპრილი, II.პ.26.

დარღვეული უფლება ან უფლების დარღვევის საფრთხე, რომელსაც შესაძლოა შეიცავდეს კონკრეტული პროგრამა ან ინფორმაცია და დაუპირისპიროს იგი გამომხატვის თავისუფლებაში ჩარევის აუცილებლობას. სასამართლოს უნდა ჰქონდეს შესაძლებლობა, შეაფასოს გამომხატვის ფორმის და შინაარსის ღირებულება, მისი საზოგადოებრივი მნიშვნელობა და, მეორე მხრივ, ის ზიანი, რომელიც ამ უფლების რეალიზაციამ გამოიწვია.“⁹⁵

მე-16 და მე-17 მუხლებით სარგებლობის პრეროგატივა ეკუთვნით ფიზიკურ პირებს. მაღალი ხელოვნური ინტელექტის ტექნოლოგიები, რობოტები დღეს არსებული სამართლებრივი წესრიგის პირობებში ვერ ხვდებიან კონსტიტუციით დაცულ სუბიექტთა წრეში. პასუხისმგებლობის დადგენისათვის კი მათ, ისე როგორც „ადამიანებს უნდა შეეძლოთ, ისარგებლონ საზოგადოების და სამართლის განვითარების, პროგრესული, ჰუმანური აზროვნების პოზიტიური შედეგებით, პასუხი უნდა აგონ რეალურად საზოგადოებრივად საშიში ქმედების ჩადენისთვის, ამასთან, იმ წესითა და ფარგლებში, რაც ობიექტურად აუცილებელი და საკმარისია კონკრეტული სამართალდარღვევისთვის პასუხისმგებლობის დაკისრების მიზნების მისაღწევად“.⁹⁶

IV. საკონსტიტუციო და უზენაესი სასამართლოს როლი

მაღალი ხელოვნური ინტელექტის მქონე ტექნოლოგიების, რობოტების უფლებებითა და თავისუფლებებით დაცულ სფეროში მოქცევა, უფლების სუბიექტად ცნობა და განმარტება არაპიროვნული ელემენტის გათვალისწინებით, უფლების დაცვის სტანდარტები სხვადასხვა სამართლებრივ სისტემაში შესაძლებელია განხორციელდეს ინსტიტუციურად დამოუკიდებელი ორგანოების საკონსტიტუციო თუ უზენაესი სასამართლოების მიერ. მიზანშეწონილად მიგვაჩნია, რომ საკონსტიტუციო სასამართლომ შეცვალოს კონსტიტუციით დაცული უფლების ინტერპრეტაცია, ცნოს და აღიაროს რობოტების მიერ ადამიანის ცალკეული უფლებებითა და თავისუფლებებით სარგებლობის ფაქტი სასამართლოში შესაბამისი სამართალწარმოების დაწყების გზით. საკონსტიტუციო თუ უზენაესი სასამართლოსათვის რობოტების უფლებების აღიარება შესაძლებელია, ისევე როგორც ამერიკის შეერთებული შტატების უზენაესმა ფედერალურმა სასამართლომ არაკონსტიტუციურად ცნო რასობრივი სეგრეგაცია (Brown vs Board of education case), სქესობრივი ნიშნით დისკრიმინაცია და აღიარა სექსუალური უმცირესობის ქორწინების უფლება. საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლო თავის ერთ-ერთ გადაწყვეტილებაში აღნიშნავს, რომ კონსტიტუციური ნორმის ინტერპრეტირებას, მის განმარტებას ახორციელებს არა მარტო კონკრეტული მუხლით გათვალისწინებული შინაარსის ფარგლებში, არამედ თავად უფლების არსის გათვა-

⁹⁵ იხ. *გემოთ* სქოლიო 94, გვ. 300; საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილება საქმეზე №1/3/421,422 „საქართველოს მოქალაქეები გიორგი ყიფიანი და ავთანდილ უნგიაძე საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, 2009 წლის 10 ნოემბერი, II.3.6.

⁹⁶ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილება საქმეზე №1/6/557,571,576 „საქართველოს მოქალაქეები – ვალერიან გელბახიანი, მამუკა ნიკოლაიშვილი და ალექსანდრე სილაგაძე საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, 2014 წლის 13 ნოემბერი, II-62-64.

ლისწინებით.⁹⁷ ამავედროულად, საკონსტიტუციო სასამართლო ხაზს უსვამს, რომ სასამართლოს მიზანი და დანიშნულებაა კონსტიტუციურ უფლებათა ისეთი განმარტება, რომელიც კონსტიტუციის მიზნების, კონსტიტუციით განმტკიცებული ღირებულებების და თავად ძირითადი უფლების არსის შესაბამისია, რაც უზრუნველყოფს უფლებით პრაქტიკულად, რეალურად და ეფექტურად სარგებლობას და არ გამოფიტავს მას თეორიულ და ილუზორულ უფლებამდე.⁹⁸ მაშასადამე, სასამართლო არა მხოლოდ უფლებას განმარტავს, არამედ იძლევა უფლების იმგვარ განმარტებას, რომელიც მისით სარგებლობას უფრო ეფექტურს გახდის. აღნიშნულ შემთხვევაში ხელოვნური ინტელექტის ტექნოლოგიების/რობოტების უფლების სუბიექტად ცნობა წარმოშობს სასამართლოსათვის კონსტიტუციით მინიჭებული უფლების დარღვევის, არალეგიტიმური შეზღუდვის, უფლების განხორციელებაში ჩარევისა და სამართლებრივი პასუხისმგებლობის განსაზღვრის საკითხებს.

ფაქტობრივად რობოტი „სოფია“ უკვე სარგებლობს სიტყვისა და აზრის გამოხატვის თავისუფლებით. რამდენადაა მზად სამართლებრივი სივრცე „აქ და ახლა“ ინოვაციური ტექნოლოგიების სამართალსუბიექტად მიღებისთვის? გაეცევა კი სასამართლო აღნიშნულ საკითხს? საკონსტიტუციო სასამართლოსათვის მიმართვის უფლება რობოტებს დღევანდელ სამართლებრივ სივრცეში არ აქვთ. ვფიქრობთ, რომ საკონსტიტუციო სასამართლოს აქვს უნარი, განავითაროს მსჯელობა ხელოვნური ინტელექტის ტექნოლოგიების, რობოტების უფლებით დაცულ სუბიექტად ცნობის შესახებ და გააფართოოს კონსტიტუციური უფლებით დაცული კონსტიტუციურსამართლებრივი სფერო. მით უფრო, რომ არ არსებობს ლოგიკური არგუმენტი, რომელიც ხელს შეუშლის რობოტებს ან მაღალი ხელოვნური ინტელექტის ტექნოლოგიებს, გახდნენ სამართლის სუბიექტები. ამ თვალსაზრისით კი, არსებითად მიგვაჩნია, რომ კანონმა გააერთიანოს როგორც პიროვნული, ასევე არაპიროვნული ელემენტები, წინააღმდეგ შემთხვევაში, მაღალ ტექნოლოგიებთან მიმართებაში საქმე გვექნება „ბატონყმურ“ ურთიერთობებთან. აქ კი უნდა გაირკვეს, რა როლს შეასრულებს აღნიშნულ საკითხებში საკონსტიტუციო თუ უზენაესი სასამართლოები, იქნებიან ისინი პროგრესის ნოვატორული ხელშემწყობნი, თუ შეინარჩუნებენ სამართლის კლასიკურ ხედვას.

დაბოლოს, მივიჩნევთ, რომ სამართლებრივ სისტემას აქვს უნარი, გადაჭრას ის სირთულეები, რომლებიც წარმოიშობა მაღალი ხელოვნური ინტელექტის ტექნოლოგიების, რობოტების საზოგადოებაში დანერგვით. მათ მიმართ ცალკეული უფლებების გავრცელების აღიარებისა და სამართალსუბიექტთა წრის გაფართოების საკითხები მოამზადებს სამართლებრივ სისტემას ამ ინოვაციების მიმართ, უფრო მეტიც, ამ უკანასკნელს აქცევს მაღალი დემოკრატიული კულტურის მქონედ.

⁹⁷ თ. ტუდუში, გ. ბურჯანაძე, გ. მშვენიერაძე, გ. გოცირიძე, ვ. მენაბდე, *გემოთ სქოლიო*, გვ. 161.

⁹⁸ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილება საქმეზე №1/1/477 „საქართველოს სახალხო დამცველი საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, 2011 წლის 22 დეკემბერი, პარაგრაფი I.

დასკვნა

თანამედროვე მსოფლიოში და, მათ შორის, საქართველოში, მაღალი ხელოვნური ინტელექტის ტექნოლოგიების, რობოტების მასობრივი იმპლემენტაცია და მზარდი პროგრესი გარდაუვალს გახდის სამართლის დარგების და რიგი საერთაშორისო სამართლებრივი კონვენციების გარდაქმნას, რაც უბიძგებს სასამართლოს, შეცვალოს ან ახლებურად განმარტოს სამართლის სუბიექტთა წრე.

სუბიექტთა წრის გაფართოება და რობოტების მიერ ადამიანის უფლებებით სარგებლობის ფაქტის აღიარება დაკავშირებულია რიგ კითხვებთან, მათ შორის, თუ რამდენად არის რობოტი სამართლის დამოუკიდებელი სუბიექტი ან რამდენად აღიქმება მოქმედი სამართლის მიხედვით მაღალი ხელოვნური ინტელექტის მქონე კომპიუტერის ქცევა როგორც „სუბიექტის“ ან რა არის საჭირო, რათა სასამართლო, ნაფიცი მსაჯულები ან/და „ობიექტური პირი“ დარწმუნდნენ და აღიარონ იგი როგორც სამართლის სუბიექტი.

საქართველოს მოქმედი კანონმდებლობის თანახმად, სამართალსუბიექტურობა დაკავშირებულია უფლებაუნარიანობისა და ქმედუნარიანობის წარმოშობასთან. საქართველოს კანონმდებლობით განსაზღვრული და დადგენილია სამართლის სუბიექტთა წრე უფლებებითა და ვალდებულებებით. მაღალი ხელოვნური ინტელექტის ტექნოლოგიები, რობოტები მოქმედი სამართლებრივი წესრიგისა და რეგულაციების პირობებში ვერ აკმაყოფილებენ საქართველოს კანონმდებლობით დადგენილ მოთხოვნებს და, შესაბამისად, ისინი არ აგებენ პასუხს კანონით დადგენილი წესით. ამდენად, რობოტს არსებული სამართლებრივი ჩარჩოების პირობებში, როგორც რეგიონალურ საკანონმდებლო, ასევე საერთაშორისო სამართლებრივ ინსტრუმენტებზე არ მიუწვდება ხელი. დღეს იგი აღიქმება მხოლოდ სამომხმარებლო წარმოებულ პროდუქტად.

არსებითია, რომ რობოტები ფუნქციურად იყენებენ და სარგებლობენ გამოხატვის თავისუფლებით, ისევე როგორც აზრისა და სიტყვის თავისუფლებით. რობოტის მიერ დაცული უფლებებით ფუნქციური სარგებლობა მათ აქცევთ უფლების სუბიექტთა წრეში, ამდენად, მათი საკანონმდებლო აღიარებაც აუცილებელია. სწორედ ამიტომ მიგვაჩნია, რომ კანონმა უნდა გააერთიანოს როგორც პიროვნული, ასევე არაპიროვნული ელემენტები.

რობოტს აქვს უნიკალური შესაძლებლობა, ადამიანის ზედამხედველობისა და კონტროლის გარეშე განავითაროს გონებრივი შესაძლებლობები. შესაბამისი დამოუკიდებლობის არარსებობის გამო, მათ მიერ კონსტიტუციით დაცული პიროვნების განვითარების თავისუფლების უფლებით სარგებლობა ლიმიტირებულია.

რობოტები სარგებლობენ კონსტიტუციით დაცული რელიგიის თავისუფლებით. რელიგიის თავისუფლების არსებული სამართლებრივი დოქტრინის გათვალისწინებითა და შესაბამისი მონაცემების საფუძველზე, პერსპექტივაში რეალურია რელიგიური რობოტების დაპროგრამების საკითხები, რაც აუცილებელს გახდის საკანონმდებლო ცვლილებებს.

ტექნო-ერის პირობებში, ხელოვნური ინტელექტისა და რობოტის მზარდი გამოყენების, ასევე იმ რეალობის გათვალისწინებით, რომ რობოტებს მიეცემათ მოქმედებისა და არჩევანის გაკეთების უფლება, აუცილებელი გახდება სხვათა უფლებების დაცვის მიზნით,

მათი უფლების შეზღუდვის საკითხების განსაზღვრა. რაც აუცილებლად გამოიწვევს შესაბამის ტექნიკური, ეთიკური და სამართლებრივი რეგულაციებისა და რეკომენდაციების შემუშავებას.

რობოტის სამართალსუბიექტურობის აღიარება და საკანონმდებლო რეგულაციებში შესაბამისი ცვლილებების შეტანა ბუნებრივი, ლოგიკური და გარდაუვალია. ყოველივე ეს კი დაკავშირებულია მხოლოდ და მხოლოდ დროის ფაქტორთან.